

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

KRISTINA OSOKINĖ
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

Programos valstybinis kodas 621M90011

**IŠLAIDŲ GYNĖJUI PRIPAŽINIMAS IR JŲ ATLYGINIMAS BAUDŽIAMAJAME
PROCESE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Raimundas Jurka

Vilnius, 2026

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ADVOKATO DARBO APMOKĖJIMAS KAIP PROCESO IŠLAIDŲ BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PAGRINDAS	7
1.1. Proceso išlaidų advokatui samprata ir pripažinimas.....	12
1.2. Proceso išlaidų advokatui atlyginimo konstitucinis pagrindimas	16
2. PROCESO IŠLAIDŲ GYNĖJUI PRIPAŽINIMO PAGRINDAI	21
2.1. Proceso išlaidoms gynėjui pripažinti keliami reikalavimai	22
2.2. Proceso išlaidų būtinumas.....	26
2.3. Proceso išlaidų pagrįstumas	28
3. IŠLAIDŲ GYNĖJUI ATLYGINIMAS	33
3.1. Išlaidų gynėjui išsprendimas asmens pripažinimo kaltu atveju	34
3.2. Išlaidų gynėjui atlyginimas asmens išteisinimo atveju	38
IŠVADOS	51
PASIŪLYMAI	53
LITERATŪRA	54
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	60
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	62
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	64

IVADAS

Baudžiamajame procese gynėjo paslaugų apmokėjimo klausimas yra reikšmingas ne tik kaip atskiras proceso išlaidų instituto aspektas, bet ir kaip teisės į gynybą, teisės į teisingą bylos nagrinėjimą bei konstitucinio teisingumo principo įgyvendinimo dalis. Nors baudžiamojo proceso esmė pirmiausia siejama su valstybės pareiga tirti nusikalstamas veikas, išaiškinti jas padariusius asmenis ir užtikrinti teisingą bylos išnagrinėjimą, šio proceso metu neišvengiamai kyla ir finansinio pobūdžio klausimų, susijusių su valstybės bei proceso dalyvių patiriamomis išlaidomis. Bene viena jautriausių šios srities dalių yra būtent išlaidos gynėjui, nes jos tiesiogiai susijusios su tuo, kiek reali ir veiksminga konkrečiu atveju yra asmens teisė gintis nuo pareikšto įtarimo ar kaltinimo.

Tiriama problema. Ar Lietuvos baudžiamajame procese galiojantis išlaidų gynėjui pripažinimo ir atlyginimo teisinis reguliavimas užtikrina aiškų, nuoseklų ir teisingą šių išlaidų paskirstymą skirtingais bylos baigties atvejais, ypač vertinant jų ryšį su teise į gynybą ir veiksmingą teisminę gynybą?

Baigiamojo darbo aktualumas, naujumas. Temos aktualumą lemia tai, kad gynėjo išlaidų atlyginimo klausimas Lietuvos baudžiamajame procese atskleidžia proceso išlaidų instituto ir asmens teisės į gynybą santykį. Nors įstatyme įtvirtintas tiek proceso išlaidų reglamentavimas, tiek galimybė baudžiamajame procese naudotis advokato pagalba, vien to nepakanka išspręsti praktikoje kylančius klausimus, susijusius su gynėjo išlaidų pripažinimu, jų atlyginimo prielaidomis bei šių išlaidų paskirstymu priklausomai nuo bylos baigties. Dėl šios priežasties išlaidų gynėjui atlyginimo problema reikšminga ne tik proceso ekonomijos, bet ir veiksmingos teisės į gynybą užtikrinimo požiūriu.

Taip pat svarbu tai, kad per pastaruosius penkerius metus šioje srityje įvyko reikšmingų pokyčių tiek įstatymų leidybos, tiek teismų praktikos lygmeniu. Itin reikšminga aplinkybė yra ta, kad pernelyg siauras ir formalus požiūris į išlaidų gynėjui atlyginimą nacionalinėje teismų praktikoje lėmė 2020 m. Lietuvai nepalankų Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, kuriame konstatuotas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas¹. Po šio sprendimo išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas imtas vis aiškiau vertinti ne tik kaip techninis proceso išlaidų paskirstymo aspektas, bet ir kaip veiksmingos teisminės gynybos užtikrinimo dalis. Dėl to šio instituto analizė negali apsiriboti vien atskirų Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso² (toliau – BPK) normų lingvistiniu ar sisteminiu aiškinimu, nes būtina įvertinti ir platesnį konstitucinį

¹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą, peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205868>;

² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8E1B6E7A7F9A>.

bei konvencinį kontekstą, kuris leidžia atskleisti, kodėl proceso išlaidų paskirstymas turi būti sprendžiamas taip, kad nebūtų paneigta pati asmens teisės į gynybą esmė.

Darbo temos naujumą patvirtina tai, kad išlaidų gynėjui atlyginimo problema analizuojama ne tik įprastiniais asmens pripažinimo kaltu ar visiško išteisinimo atvejais, bet ir kitose procesinėse situacijose, pavyzdžiui, kai baudžiamasis persekiojimas asmens atžvilgiu laikomas pagristu tik iš dalies ir pan.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas Lietuvos teisės doktrinoje nėra išsamiai ir nuosekliai išnagrinėtas kaip savarankiška baudžiamojo proceso teisės problema. Dažniausiai ši tematika aptariama tik fragmentiškai – bendrame proceso išlaidų, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos ar teisės į gynybą kontekste, daugiausia remiantis pavieniais teismų praktikos pavyzdžiais. Dėl to stokojama sisteminio požiūrio į tai, kokia yra išlaidų gynėjui samprata, kokiais pagrindais jos pripažįstamos proceso išlaidomis, kokie kriterijai lemia jų būtinumą ir pagrįstumą, taip pat kaip šių išlaidų atlyginimo klausimas turėtų būti sprendžiamas priklausomai nuo baudžiamojo proceso baigties.

Nacionalinėje teisės doktrinoje daugiausia dėmesio atskiriems advokato išlaidų aspektams skiria R. Ažubalytė ir M. Girdauskas³, analizuojantys baudžiamojo proceso išlaidų sampratą, jų paskirstymo logiką bei tam tikrus specifinius advokato išlaidų atlyginimo atvejus. J. Miliuvienė, nagrinėdama teisės kreiptis į teismą turinį, pagrįstai akcentuoja, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymas nėra vien techninis procesinis klausimas, nes jis tiesiogiai susijęs su realiomis asmens galimybėmis veiksmingai ginti savo teises⁴. Vis dėlto Lietuvos teisės doktrinoje vis dar trūksta tyrimo, kuriame išlaidų gynėjui atlyginimo institutas būtų sistemiškai analizuojamas kaip vientisas reiškinys, apimantis jo sampratą, konstitucinį pagrindimą, taikymą asmens pripažinimo kaltu ir išteisinimo atvejais, taip pat situacijas, kai procesas pasibaigia nepriėmus išteisinamojo nuosprendžio.

Būtent šis tyrimų fragmentiškumas rodo, kad praktikoje kylantys klausimai dėl gynėjo išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis, jų atlyginimo prielaidų, išlaidų pagrindimui pakankamų dokumentų, šių išlaidų būtinumą ir pagrįstumą lemiančių kriterijų bei teismo diskrecijos ribų nėra pakankamai išnagrinėti. Todėl tirama tema išlieka aktuali ir reikalaujanti nuoseklesnio mokslinio vertinimo.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis baigiamasis darbas reikšmingas tuo, kad jame sistemiškai nagrinėjamas išlaidų gynėjui atlyginimo institutas Lietuvos baudžiamajame procese, atskleidžiant jo

³ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>. Mindaugas Girdauskas ir Rima Ažubalytė, „Išteisintojo išlaidų advokatui priteisimas iš nukentėjusiojo pagal lietuvių teisę“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁴ Jolita Miliuvienė, „Konstitucinės teisės kreiptis į teismą kaina administracinių nusižengimų ir baudžiamosiose bylose“, Lietuvos teisė (2021), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/773b6fbd-a47f-4dbf-a783-7356732172ef/content>.

ryšį su teise į gynybą ir teisingo proceso principais. Darbo reikšmė teisės mokslui pasireiškia tuo, kad jame neapsiribojama pavienių BPK nuostatų aiškinimu, bet siekiama nuosekliai atskleisti išlaidų gynėjui sampratą, jų pripažinimo proceso išlaidomis pagrindus, konstitucinį atlyginimo pagrindimą ir šių išlaidų paskirstymo logiką priklausomai nuo baudžiamojo proceso baigties. Darbe taip pat identifikuojamos tos teisinio reguliavimo ir taikymo praktikos sritys, kuriose vis dar išlieka neaiškumų, ypač sprendžiant išlaidų atlyginimo klausimą asmenį išteisinus, išteisinus dėl dalies kaltinimų ar nutraukus ikiteisminį tyrimą.

Šio tyrimo praktinė reikšmė pasireiškia tuo, kad darbo išvados gali būti naudojamos vertinant, ar galiojantis teisinis reguliavimas pakankamai užtikrina teisingą ir nuoseklų išlaidų gynėjui paskirstymą, taip pat sprendžiant dėl jo tobulinimo poreikio. Darbe pateikti argumentai gali būti reikšmingi aiškinant BPK 106 straipsnio nuostatas, vertinant jų santykį su Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Socialiniu požiūriu darbas reikšmingas tuo, kad jame nagrinėjama problema tiesiogiai susijusi su asmens pasitikėjimu teisingumo sistema, nes nuo aiškaus ir teisingo išlaidų paskirstymo priklauso, ar teisė į gynybą baudžiamajame procese bus reali ir veiksminga, o ne vien formaliai deklaruojama.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo institutą baudžiamajame procese, atskleidžiant jo sampratą, teisinį pagrindą, taikymo sąlygas ir pagrindines problemas, kylančias sprendžiant šių išlaidų pripažinimo bei atlyginimo klausimą.

Siekiant nurodyto tikslo, keliami šie **tyrimo uždaviniai**:

1. atskleisti advokato darbo apmokėjimo ir išlaidų gynėjui sampratą baudžiamajame procese;
2. išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo konstitucinį ir įstatyminių pagrindimą;
3. nustatyti, kokiais pagrindais ir pagal kokius kriterijus gynėjo išlaidos gali būti pripažįstamos proceso išlaidomis;
4. ištirti išlaidų gynėjui atlyginimo ypatumus asmenį pripažinus kaltu;
5. išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo ypatumus asmens išteisinimo atveju bei kitose probleminėse situacijose.

Darbe taikomi keli tarpusavyje susiję **tyrimo metodai**. Lingvistinis metodas taikomas aiškinant Baudžiamojo proceso kodekso ir kitų su nagrinėjama tema susijusių teisės aktų nuostatas. Sisteminis metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti išlaidų gynėjui atlyginimo instituto vietą visoje baudžiamojo proceso išlaidų sistemoje ir jo ryšį su konstitucinėmis bei tarptautinėmis teisės į gynybą garantijomis. Analitinis ir loginis metodai naudojami teismų praktikai, teisės doktrinai ir skirtingoms teisės aiškinimo pozicijoms vertinti. Lyginamasis metodas taikomas sugretinant nacionalinėje praktikoje susiformavusius požiūrius ir juos vertinant platesniame žmogaus teisių apsaugos kontekste. Dokumentų analizės metodas naudojamas nagrinėjant teisės aktus, teismų sprendimus ir mokslinę literatūrą, reikšmingą šio darbo temai.

Darbo struktūrą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir literatūros sąrašas. Pirmojoje darbo dalyje analizuojamas advokato darbo apmokėjimas kaip proceso išlaidų baudžiamajame procese pagrindas, aptariama proceso išlaidų advokatui samprata ir jų pripažinimas. Antrojoje darbo dalyje nagrinėjami proceso išlaidų gynėjui pripažinimo pagrindai, ypatingą dėmesį skiriant reikalavimams, kuriuos turi atitikti tokios išlaidos, kad jos galėtų būti laikomos procesinėmis, taip pat jų būtinumo ir pagrįstumo kriterijams. Toliau darbe atskirai analizuojamas išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas asmens pripažinimo kaltu atveju ir asmens išteisinimo atveju, atskleidžiant tiek galiojančio teisinio reguliavimo turinį, tiek praktikoje kylančias problemas. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kuriose apibendrinami atlikto tyrimo rezultatai.

Ginamieji teiginiai:

1. Galiojantis reguliavimas nepakankamai aiškiai ir nuosekliai reglamentuoja išlaidų gynėjui atlyginimą tais atvejais, kai baudžiamasis procesas pasibaigia asmeniui palankiai ne visiško išteisinimo forma, bet, pavyzdžiui, asmenį išteisinant iš dalies ar procesą nutraukiant ikiteisminio tyrimo stadijoje, todėl sprendžiant dėl tokių išlaidų atlyginimo lemiamą reikšmę turi turėti ne formalus procesinės baigties pavadinimas, o realus proceso rezultatas.

2. Asmenį išteisinus, teismo sprendimas sumažinti priteistiną gynėjo išlaidų sumą, neatskleidžiant aiškių ir konkrečių tokio sumažinimo motyvų, o apsiribojant abstrakčiomis nuorodomis į protingumo ar pagrįstumo kriterijus, neatitinka teisingumo principo ir iškreipia išlaidų gynėjui atlyginimo instituto paskirtį.

1. ADVOKATO DARBO APMOKĖJIMAS KAIP PROCESO IŠLAIDŲ BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PAGRINDAS

Proceso išlaidos baudžiamajame procese yra neatsiejama teisingumo vykdymo sistemos dalis, atspindinti valstybės ir proceso dalyvių patiriamą finansinę naštą, susijusią su ikiteisminiu tyrimu ir baudžiamosios bylos nagrinėjimu. Šios išlaidos apima ikiteisminio tyrimo, kaltinimo palaikymo, gynybos užtikrinimo, teismo proceso organizavimo bei kitus su proceso veiksmis susijusius kaštus. Proceso išlaidų instituto teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti teisingą ir proporcingą finansinės naštos paskirstymą tarp valstybės ir proceso dalyvių, kartu įgyvendinant asmenų teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir veiksmingą teisminę gynybą. Dėl šios priežasties proceso išlaidų samprata ir paskirtis baudžiamajame procese yra reikšminga ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu.

Kaip jau minėta, proceso išlaidos baudžiamajame procese nėra vien materialinės proceso dalyvių patirtos išlaidos. Jos sykiu užtikrina žmogaus teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą bei efektyvų baudžiamojo proceso vykdymą. Teisės teorijoje vyrauja nuomonė, kad proceso išlaidos atlieka kompensavimo, prevencijos (pvz. nuo piktnaudžiavimo savo procesinėmis teisėmis ar sąmoningo proceso vilkinimo) ir net reguliacinę (skatinančią proceso dalyvius rinktis mažiau išlaidų reikalaujančias proceso formas) funkcijas⁵.

Nors tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktai tiesiogiai nenustato taisyklės, kaip nacionaliniame baudžiamajame procese turi būti kvalifikuojamos advokato darbo apmokėjimo išlaidos, šie teisės aktai formuoja platesnį standartą: asmens teisė į advokatą ir teisė į veiksmingą teisminę gynybą turi būti realios. Todėl advokato darbo apmokėjimo klausimas negali būti laikomas vien techniniu ar privačiu finansiniu klausimu – jis tiesiogiai susijęs su tuo, ar baudžiamajame procese asmuo realiai gali naudotis profesionalia gynyba.

Pirmiausia pažymėtina Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija)⁶, kurios 6 straipsnio 1 dalis įtvirtina teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, o 6 straipsnio 3 dalies c punktas – teisę gintis pačiam arba per pasirinktą gynėją, taip pat teisę į nemokamą teisinę pagalbą, kai asmuo neturi pakankamai lėšų ir to reikalauja teisingumo interesai. Šios nuostatos svarbios vertinant advokato darbo apmokėjimo vietą baudžiamajame procese. Jeigu teisė turėti gynėją pripažįstama kaip viena iš teisingo proceso garantijų, tai su šios teisės įgyvendinimu susijusios išlaidos negali būti vertinamos kaip visiškai atsietos nuo proceso. Jos atsiranda ne bet kokio privataus

⁵ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁶ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, ECHR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_LIT.

teisinio santykio pagrindu, o dėl asmens dalyvavimo baudžiamajame procese ir būtinybės gintis nuo valstybės pareikšto įtarimo ar kaltinimo.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos⁷ 47 straipsnyje įtvirtinta teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, taip pat numatyta, kad teisinė pagalba turi būti suteikiama asmenims, neturintiems pakankamai lėšų, kai tokia pagalba būtina veiksmingai kreiptis į teismą. Chartijos 48 straipsnis įtvirtina nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą. Šios nuostatos reikšmingos tuo, kad teisė į gynybą siejama ne tik su formalia galimybe dalyvauti procese, bet ir su veiksmingu šios teisės įgyvendinimu. Todėl advokato darbo apmokėjimo klausimas turi būti vertinamas platesniame kontekste: ar nacionalinis reguliavimas sudaro realias sąlygas asmeniui naudotis gynėjo pagalba, ar aiškiai nustato, kas ir kokiais atvejais apmoka gynėjo darbą, ir ar vėlesnis šių išlaidų paskirstymas nepažeidžia teisingo proceso pusiausvyros.

Ypač svarbi Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES⁸ dėl teisės turėti advokatą baudžiamajame procese ir Europos arešto orderio vykdymo procese (toliau – Direktyva 2013/48/ES). Ši direktyva nustato minimalias taisykles dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų teisės turėti advokatą baudžiamajame procese. Direktyvoje 2013/48/ES pabrėžiama, kad teisė turėti advokatą turi būti užtikrinama tokiu laiku ir tokia tvarka, kad asmuo galėtų praktiškai ir veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą. Tai reiškia, kad advokato dalyvavimas procese nėra vien asmens patogumo ar subjektyvaus pasirinkimo klausimas. Advokato pagalba yra instituciškai pripažįstama kaip būtina sąlyga tinkamam gynybos teisių įgyvendinimui. Būtent todėl advokato darbo apmokėjimo išlaidos, patirtos įgyvendinant šią teisę, savo pobūdžiu skiriasi nuo įprastų privačių teisinių paslaugų išlaidų – jos kyla iš baudžiamojo proceso ir yra tiesiogiai su juo susijusios.

Su Direktyva 2013/48/ES glaudžiai susijusi ir Direktyva (ES) 2016/1919⁹ dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems baudžiamajame procese bei prašomiems perduoti asmenims Europos arešto orderio vykdymo procese. Ji reikšminga tuo, kad teisę turėti advokatą susieja su realia galimybe naudotis gynėjo pagalba, kai asmuo dėl turtinės padėties negali pats apmokėti advokato paslaugų arba kai to reikalauja teisingumo interesai. Todėl advokato darbo apmokėjimas baudžiamajame procese gali būti ne tik privataus asmens pareiga, bet ir valstybės

⁷ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, EUR-LEX, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj/lit.

⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą baudžiamajame procese ir Europos arešto orderio vykdymo procese“, EUR-LEX, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?qid=1775538235794&uri=CELEX%3A32013L0048&utm>.

⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems baudžiamajame procese bei prašomiems perduoti asmenims Europos arešto orderio vykdymo procese“, EUR-LEX, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1919/oj/eng?eliuri=eli%3Adir%3A2016%3A1919%3Aoj&locale=lt&utm>.

pareigos užtikrinti veiksmingą gynybą dalis. Direktyva (ES) 2016/343¹⁰ dėl nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant bylą taip pat turi reikšmės advokato darbo apmokėjimo klausimui, nors tiesiogiai jo nereglamentuoja. Ši direktyva įtvirtina bendrą baudžiamojo proceso standartą, pagal kurį įtariamasis ar kaltinamasis iki kaltumo įrodymo turi būti laikomas nekaltu. Šis principas svarbus vertinant advokato išlaidų paskirstymą, nes asmuo baudžiamajame procese patiria gynybos išlaidas dar iki galutinio jo kaltumo nustatymo, todėl advokato darbo apmokėjimo išlaidos negali būti vertinamos taip, lyg kiekvienas įtariamasis ar kaltinamasis savaime būtų atsakingas už visas dėl baudžiamojo persekiojimo atsiradusias finansines pasekmes.

Reikšmingi ir Jungtinių Tautų pagrindiniai principai dėl advokatų vaidmens¹¹ bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(2000)21¹² dėl laisvės verstis advokato profesija. Šiuose dokumentuose pabrėžiama advokato, kaip nepriklausomo teisingumo sistemos dalyvio, reikšmė ir asmens teisė naudotis advokato pagalba. Todėl advokato darbas baudžiamajame procese negali būti laikomas vien privačia paslauga – jis padeda užtikrinti teisingą procesą, teisę į gynybą ir valstybės kaltinimo kontrolę.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) savo jurisprudencijoje¹³ taip pat nuosekliai pabrėžia, kad proceso išlaidos nėra vien techninis ar antraeilis baudžiamojo (ir apskritai teisinio) proceso elementas, bet gali turėti esminę reikšmę Konvencijoje garantuojamų teisių realiam įgyvendinimui. EŽTT yra išaiškinęs, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą pagal Konvencijos 6 straipsnį turi būti „praktinė ir veiksminga“, o ne teorinė ar iliuzinė, todėl pernelyg didelė ar neproporcinga finansinė našta, tenkanti proceso šaliai, gali paneigti pačią teisės kreiptis į teismą ar teisės į gynybą esmę.¹⁴

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad „nusikaltimų užkardymas, tyrimas, nustatymas yra valstybės nuolatinė funkcija, kuri turi būti finansuojama valstybės lėšomis“¹⁵, tačiau nelaikoma, kad baudžiamasis procesas turėtų būti visiškai „nemokamas“, o valstybė ar kiti proceso dalyviai negali tikėtis patirtų išlaidų kompensacijos. Anaiptol, Konstitucinio

¹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl nekaltumo prezumpcijos tam tikrų aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme užtikrinimo“, EUR-LEX, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/eng?utm>.

¹¹ „Basic Principles on the Role of Lawyers“, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>.

¹² „Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer“, Council of Europe Committee of Ministers, 2000 m. spalio 25 d., žiūrėta 2026 m. gegužės 7 d., <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/CoE-rec200021-freedom-exercise-profession-lawyer.pdf>.

¹³ 2026 m. sausio 9 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas, „Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a fair trial)“, 39–40, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_eng-pdf?utm.

¹⁴ Ibid., 36.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų įstatymo (1998 m. liepos 9 d. redakcija) 16 straipsnio, Operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio (1997 m. liepos 1 d. redakcija), 11 straipsnio 2 dalies (1999 m. gegužės 20 d. redakcija), 8 straipsnio 3 dalies (2000 m. birželio 8 d. redakcija) ir Baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/41616>.

Teismo vertinimu: „Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis, taip pat konstitucinis teisingumo principas yra neatskiriama susiję su Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalimi, kurioje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių ar laisvių gynimo. Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog ši konstitucinė asmens teisė suponuoja teisėtą lūkestį, kad teismas teisingai ir objektyviai išnagrinės jo bylą, priims motyvuotą ir pagrįstą sprendimą, inter alia dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.“¹⁶ Taigi Konstitucinio Teismo oficialioji praktika leidžia teigti, kad nors nusikalstamų veikų tyrimas ir baudžiamojo proceso organizavimas iš esmės yra valstybės finansuojama viešoji funkcija, tai savaime nepaneigia proceso dalyvių teisės reikalauti būtinų ir pagrįstų išlaidų atlyginimo. Priešingai, tinkamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymas laikytinas vienu iš teisingo bylos išnagrinėjimo ir veiksmingos teisės į teisminę gynybą elementų.

Bylinėjimosi išlaidoms arba kitaip – proceso išlaidoms BPK skirtas VIII skyrius „Proceso išlaidos ir jų atlyginimas“. Šio BPK skyriaus 103 straipsnis apibrėžia aiškų, tačiau nebaigtinį sąrašą patiriamų išlaidų, kurios neginčytinai laikomos proceso išlaidų sudedamąją dalimi. Proceso išlaidomis laikomos liudytojų, nukentėjusiųjų, ekspertų, specialistų ir vertėjų patirtos kelionės išlaidos, atitinkamai išmokėtos kompensacijos už atitraukimą nuo įprastinio darbo arba atlygis už darbą atliktą proceso metu, taip pat, daiktų laikymo ar persiuntimo išlaidos, kitos išlaidos, kurias ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, teisėjas ar teismas pripažįsta proceso išlaidomis, tačiau advokato darbo apmokėjimo išlaidos *expressis verbis* BPK 103 straipsnyje nenurodytos. Taigi nors BPK 103 straipsnyje numatytų išlaidų sąrašas nėra baigtinis, vis dėlto įstatymo leidėjas suteikia diskrecijos teisę ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui, teisėjui ar teismui ir kitas baudžiamojo persekiojimo procese egzistavusias būtinas ir realias išlaidas pripažinti proceso išlaidomis. Toks teisinis reguliavimas atitinka ir Konstitucinio Teismo poziciją – „įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų neleidžiama teismui, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, teisingai išspręsti bylos šalių išlaidų paskirstymo klausimo.“¹⁷ Tačiau lieka klausimas, kur procesinių išlaidų kontekste atsiduria advokato paslaugų apmokėjimui patirtos išlaidos.

Tuo tikslu įstatymo leidėjas įtvirtino specialiąją teisės normą, t. y. BPK 106 straipsnio „Advokato darbo apmokėjimas“ nuostatas, išskiriančias advokato paslaugoms apmokėti patirtas išlaidas iš BPK 103 straipsnio įtvirtintos bendrosios proceso išlaidų sampratos. Vis dėlto, vien specialiosios normos buvimas savaime nereiškia, kad advokato darbo apmokėjimui patirtos išlaidos negali būti pripažįstamos procesinėmis išlaidomis bendrąja prasme. Toks atskyrimas neturėtų būti vertinamas kaip absoliutus, turint omenyje BPK 103 straipsnio 6 dalį, suteikiančią teisę ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui, teisėjui ar teismui pripažinti ir kitas išlaidas proceso išlaidomis. Būtent

¹⁶ „Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, Nr. 3–4 (51–52)“, 2018, 38–39, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://lrkt.lt/data/public/uploads/2019/11/ktb_2018-3-451-52.pdf.

¹⁷ Ibid., 38.

formalus normų atskyrimas, tačiau realus poreikis užtikrinti teisingą proceso išlaidų paskirstymą atsispindi ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT, Teismas) sprendimai advokato darbo apmokėjimo išlaidų klausimu nėra absoliučiai vientisi – vienais atvejais laikomasi griežto atbigo nuo proceso išlaidų, kitais gi – matomas lankstesnis, konkrečiomis bylos aplinkybėmis grindžiamas vertinimas. Kaip antai, šis Teismas yra nurodęs, kad: „*advokato darbo apmokėjimą reguliuoja specialiosios normos (BPK 106 straipsnis), todėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose proceso išlaidomis pagal BPK 103 straipsnį šis atlyginimas nepripažintinas.*“¹⁸ Tačiau naujesnėje praktikoje šis Teismas pasisakė, kad: „<...> *nors BPK 103 straipsnyje tiesiogiai nenurodyta, teismų praktikoje proceso išlaidoms taip pat priskiriamos bylos nagrinėjimo teisme metu asmens patirtos išlaidos advokato paslaugoms.*“¹⁹ Taigi, nors, teisinis reguliavimas turėtų būti aiškus ir nedviprasmiškas²⁰, tikėtina, kad būtent specialiosios normos įtvirtinimas lemia savotišką „nesusitarimą“ praktikoje bandant išaiškinti BPK VIII skyriaus normų tarpusavio santykį ir taikymo spektrą.

Aptariamas teisinis reguliavimas ir plati diskrecija sprendžiant, kada advokato darbo apmokėjimo išlaidos laikytinos proceso išlaidomis, o kada – ne, tikėtina prisidėjo prie to, kad Lietuva ne kartą tapo pareiškėjų kreipimosi į EŽTT objektu²¹. EŽTT praktikoje nurodoma, kad nacionalinių teismų sprendimai atsisakyti atlyginti bylinėjimosi išlaidas tam tikrais atvejais gali paneigti teisės kreiptis į teismą esmę ir dėl to pažeisti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Nors pareiškėjai EŽTT dažniausiai kreipėsi dėl pažeidimų, padarytų nagrinėjant administracinių nusižengimų bylas, svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 666 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, pagal kurią administracinių nusižengimų bylų nagrinėjimo teisme išlaidoms atlyginti *mutatis mutandis* taikomos BPK nuostatos. Todėl EŽTT pateikti vertinimai, nors ir suformuluoti administracinių nusižengimų teisenose, iš esmės yra reikšmingi ir BPK nuostatų taikymo praktikai. Tai aiškiai atsiskleidžia EŽTT 2020 m. vasario 18 d. sprendime byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą*, kuriame teismas konstatavo, kad: „*atsisakymas atlyginti bylinėjimosi išlaidas, patirtas administraciniame procese, kuriame pasiekta, kad paskirtos baudos buvo panaikintos kaip nepagrįstos, nepriklausomai nuo šių bylinėjimosi išlaidų dydžio, pažeidžia teisę*

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2020 m. birželio 30 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-35-788/2020, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/1900249>.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/2165584>.

²⁰ „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas“ 3 str. 2 d. 3 p., TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4FA4C56B8D5>.

²¹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą, peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205868>; Europos Žmogaus Teisių Teismas, sprendimas byloje Ruminas prieš Lietuvą, 2025 m. gegužės 13 d., peticijos Nr. 3181/22, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-243080%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-243080%22]}).

*kreiptis į teismą, taigi ir Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (74 punktą).“²² Taigi, nors minėtas sprendimas priimtas administracinio nusižengimo teise, jame pateiktos išvados tiesiogiai susijusios su BPK nuostatų taikymo pasekmėmis ir parodo, kad būtent nacionalinis išlaidų pripažinimo (ir vėlesnio jų atlyginimo) klausimo sprendimas gali lemti Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą. Tos pačios pozicijos EŽTT laikosi ir vėlesnėje byloje. 2025 m. gegužės 13 d. sprendime byloje *Ruminas prieš Lietuvą*²³ teismas, vertindamas situaciją, kai pareiškėjas, sėkmingai įrodęs, kad administracinio nusižengimo jis nepadarė, vis dėlto buvo priverstas pats padengti gynybos (atstovavimo) išlaidas, pažymėjo, kad toks teisinis reguliavimas apribojo pareiškėjo teisę kreiptis į teismą taip, kad buvo paneigta pati šios teisės esmė (24 punktas).*

Apibendrinant, proceso išlaidos baudžiamajame procese negali būti suvokiamos vien kaip techninis finansinis klausimas. Jos yra neatsiejamos nuo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, teisės į gynybą ir konstitucinio teisingumo principo įgyvendinimo. Nors BPK 103 straipsnyje įtvirtinta proceso išlaidų samprata yra lanksti ir leidžianti atsižvelgti į konkrečios bylos aplinkybes, advokato darbo apmokėjimo išlaidų juridinis „atskyrimas“ BPK 106 straipsnyje sukėlė neapibrėžtumo ir praktinių problemų. Todėl būtina nuosekliai išanalizuoti, kaip baudžiamajame procese suprantamos advokato darbo apmokėjimo išlaidos, kokiais kriterijais vadovaujantis jos gali būti pripažįstamos ir atlyginamos.

1.1. Proceso išlaidų advokatui samprata ir pripažinimas

Atsižvelgiant į anksčiau minėtas EŽTT išvadas galima teigti, kad proceso išlaidos advokatui baudžiamajame procese sudaro esminę, konkrečiu atveju – teisės į gynybą, įgyvendinimo prielaidą, kadangi asmuo, neturėdamas galimybės apmokėti advokato teikiamų teisinių paslaugų, būtų faktiškai apribotas naudotis kvalifikuota ir profesionalia teisine pagalba. Teisė naudotis advokato pagalba yra viena iš fundamentalių teisingo proceso garantijų, įtvirtintų tiek nacionalinėje, tiek tarptautinėje teisėje, todėl išlaidų, patiriamų už advokato teikiamas teises paslaugas, pripažinimas turi būti vertinamas sistemiškai, atsižvelgiant į baudžiamojo proceso tikslus bei teisingumo principus. Nacionalinėje praktikoje pastebimas nevienodas advokato išlaidų vertinimas ir jų pripažinimas proceso išlaidomis, ypač priklausomai nuo bylos baigties. Todėl šioje darbo dalyje siekiama atskleisti proceso išlaidų advokatui sampratos turinį bei pripažinimą proceso išlaidų sudėtine dalimi.

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2021 m. kovo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 618 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2390/content?utm>.

²³ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Ruminas prieš Lietuvą*, 2025 m. gegužės 13 d., peticijos Nr. 3181/22, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-243080%22%5D%7D>.

Kaip jau minėta, advokato darbo apmokėjimą baudžiamajame procese reglamentuoja BPK 106 straipsnio 1 dalis, nustatanti bendrąją taisyklę, kad tais atvejais, kai asmeniui nėra teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba, advokatui arba advokato padėjėjui moka įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jų pavedimu ar sutikimu – kiti asmenys. Taigi nustatyta taisyklė – asmuo, kuris įtraukiamas į baudžiamąjį procesą ir pasikviečia savo pasirinkta gynėją, prisiima su tuo susijusias išlaidas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nagrinėjama teisės norma diferencijuoja advokato darbo apmokėjimo šaltinius, nustatydama du pagrindinius vertinimo kriterijus. Visų pirma, advokato paslaugos gali būti finansuojamos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos lėšomis, kai tam egzistuoja įstatyme numatytos prielaidos. Antra, advokato darbo apmokėjimas gali būti vykdomas paties proceso dalyvio lėšomis arba, jo pavedimu ar sutikimu, kitų asmenų lėšomis. Toks reglamentavimo diferencijavimas leidžia atriboti skirtingus advokato paslaugų apmokėjimo modelius ir turi esminę reikšmę sprendžiant advokato išlaidų pripažinimo klausimus baudžiamajame procese.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įgyvendinimo tvarka baudžiamajame procese yra reglamentuojama sistemiškai, siekiant užtikrinti realų asmens teisės į gynybą įgyvendinimą nepriklausomai nuo jo turtinės padėties. BPK įtvirtina atvejus, kai gynėjo dalyvavimas baudžiamajame procese yra būtinas (BPK 51 str.). Be to, BPK numato, kad net ir tais atvejais, kai gynėjas pagal įstatymą nėra būtinas, asmuo gali gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, jeigu jis pageidauja turėti gynėją, tačiau neturi galimybių apmokėti advokato paslaugų (BPK 50 str. 3 d.).

Detalesnė šios teisės įgyvendinimo tvarka įtvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme, kuriame nustatomos teisinės pagalbos rūšys, jos suteikimo sąlygos, sprendimų priėmimo procedūros bei advokatų dalyvavimo mechanizmas. Pagal šį teisinį reguliavimą baudžiamajame procese teisinė pagalba dažniausiai teikiama kaip antrinė teisinė pagalba, apimanti gynėjo paskyrimą ir jo darbo apmokėjimą valstybės lėšomis. Sprendimą dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo priima Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar teismas tais atvejais, kai gynėjo dalyvavimas yra būtinas. Tokia sistema užtikrina, kad asmens teisė į gynybą baudžiamajame procese nebūtų deklaratyvi, o būtų realiai įgyvendinama per valstybės įsipareigojimą organizuoti ir finansuoti teisinę pagalbą. Čia reikėtų paminėti, kad valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo atvejais, advokato darbo apmokėjimas nėra absoliučiai visada tik valstybės finansinė našta. BPK 51 straipsnio 3 dalis numato, kad įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam, nepasikvietus savo pasirinkto gynėjo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidos dėl būtino gynėjo dalyvavimo, atsižvelgiant į įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo turtinę padėtį, gali būti išieškotos iš valstybės biudžetą. Toks teisinis reguliavimas veikia kaip apsauginis mechanizmas, ribojantis galimybes piktnaudžiauti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema tais atvejais, kai asmuo realiai yra pajėgus samdyti savo pasirinktą advokatą. Praktikoje pasitaiko situacijų, kai asmuo, siekdamas vilkinti procesą, nesikviečia

gynėjo net ir tada, kai pagal BPK 51 straipsnio 1 dalį gynėjo dalyvavimas yra būtinas. Tokiais atvejais, kad procesas nesustotų ir nebūtų pažeisti operatyvumo ir efektyvumo principai, paskiriamas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos advokatas. Kartu išlieka galimybė vėliau priimti sprendimą su šio gynėjo dalyvavimu susijusias išlaidas išieškoti iš paties įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo.

Grįžtant prie BPK 106 straipsnio 1 dalimi nustatytos taisyklės, kad tais atvejais, kai asmeniui nėra teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba, advokatui arba advokato padėjėjui moka įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jų pavedimu ar sutikimu – kiti asmenys, reikia paminėti, kad toks reguliavimas sistemiškai dera su BPK 50 straipsnio 2 dalimi, įtvirtinančia, kad įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo pavedimu gynėją gali pakviesti ir kiti asmenys. Šios nuostatos patvirtina advokato paslaugų apmokėjimo procesinį pobūdį: teisės normose iš anksto pripažįstama, kad gynybos išlaidos gali būti patiriamos tiek paties proceso dalyvio, tiek ir jo pavedimu ar sutikimu – kitų asmenų lėšomis. Todėl aplinkybė, kas faktiškai apmokėjo už advokato paslaugas (pats asmuo ar trečiasis asmuo), neturėtų būti laikoma pagrindu paneigti šių išlaidų priskyrimą procesinėms išlaidoms – lemiamas turėtų būti jų ryšys su konkretaus asmens gynyba baudžiamajame procese ir tai, kad teisinės paslaugos realiai buvo suteiktos būtent įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam ar išteisintajam.

Tokios pat pozicijos laikosi ir LAT: *„Teisėjų kolegija pažymi, kad Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikoje, sprendžiant, ar bylinėjimosi (proceso) išlaidos buvo realiai patirtos, paprastai nesiaiškinama, kas faktiškai apmokėjo atitinkamas išlaidas. Nustačius, kad mokama advokato ar advokato padėjėjo teisinė pagalba byloje dalyvavusiam asmeniui buvo suteikta, sprendžiama, kad yra pagrindas priteisti byloje dalyvaujančiam asmeniui atstovavimo išlaidų atlyginimą, nepaisant to, kad už jam suteiktas teises paslaugas sumokėjo kitas, nors ir byloje nedalyvaujantis, asmuo <...>. Pripažintina, kad šiuo klausimu pasisakyta tik civilinėse bylose, tačiau tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje galiojantis principas „tas, kas veikia per kitą, veikia pats“ taikytinas ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas, nes, kaip minėta, pagal BPK 106 straipsnio 1 dalį, advokatui arba advokato padėjėjui moka įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jų pavedimu ar sutikimu – kiti asmenys.“*²⁴ Toks pat požiūris nuosekliai taikytinas ir tais atvejais, kai teismas sprendžia dėl nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo patirtų išlaidų advokato (atstovo) paslaugoms apmokėti, kai šios išlaidos išieškomos iš nuteistojo (BPK 106 str. 2 d.).

Naujausioje praktikoje laikomasi pozicijos, kad advokato darbo apmokėjimo išlaidos turi būti vertinamos kaip proceso išlaidos ir dėl jų turi būti pasisakoma proceso išlaidų paskirstymo kontekste, nepriklausomai nuo bylos baigties, t. y. nepriklausomai nuo to, ar asmuo buvo nuteistas ar išteisintas. Tuo tarpu jas atmetant vien dėl siauro normų aiškinimo, gali būti nepagrįstai apsunkinama asmens galimybė veiksmingai ginti savo teises teisme. Tai patvirtina ir EŽTT praktika: sprendime

²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-387/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2279874>.

byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą*²⁵ konstatuota, kad atsisakymas atlyginti bylinėjimosi išlaidas administracinio nusižengimo teisenoje, kurioje baudos panaikintos kaip nepagrįstos, gali pažeisti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, nes paneigia teisės kreiptis į teismą esmę (74 p.).²⁶ Šią kryptį patvirtino ir vėlesnis EŽTT sprendimas byloje *Ruminas prieš Lietuvą*, kuriame pabrėžta, kad pareiškėjui palikta neproporcinga finansinė našta (įskaitant gynybos išlaidas), nepaisant sėkmingo apsigynimo, apribojo teisę kreiptis į teismą taip, kad buvo paneigta pati šios teisės esmė (24 p.).²⁷ Pažymėtina, kad nors minėtos bylos yra administracinių nusižengimų teisenos, jos yra reikšmingos ir baudžiamojo proceso išlaidų instituto aiškinimui, nes administracinių nusižengimų bylose išlaidų klausimai sprendžiami taikant BPK nuostatas *mutatis mutandis* (ANK 666 str. 1 d.), taigi kritika iš esmės nukreipiama į vidaus teisės reglamentuojamą advokato atlygio kaip proceso išlaidų pripažinimo mechanizmą.

Šiame kontekste svarbu prisiminti ir teisės doktrinoje pabrėžiamą aspektą, kad proceso išlaidos nėra vien „techninis“ procesinis instrumentas: realios galimybės šių išlaidų susigrąžinti nebuvimas gali atgrasyti asmenis nuo teisės gynimo, nes „neskusti apsimoka labiau nei rizikuoti dėl nepriteisinių bylinėjimosi išlaidų“, o tai tiesiogiai veikia pasitikėjimą teismais²⁸. Tai leidžia daryti išvadą, kad BPK 106 straipsnyje įtvirtintas specialus advokato darbo apmokėjimo reguliavimas nepaneigia galimybės šias išlaidas pripažinti procesinėmis išlaidomis. Priešingai, jis nustato atskirą šių išlaidų reguliavimo tvarką, todėl praktikoje būtinas nuoseklus kriterijų įtvirtinimas ir taikymas.

Sprendžiant dėl advokato išlaidų pripažinimo procesinėmis išlaidomis, teismų praktikoje akcentuojami realumo, būtinumo ir pagrįstumo kriterijai, kuriuos teismas tikrina pagal pateiktus dokumentus ir bylos aplinkybes. LAT yra pažymėjęs, kad kilus abejonių dėl advokato atliktų veiksmų apimties ar laiko sąnaudų, būtinas jų konkretizavimas, nes tik taip įmanoma įvertinti, ar prašomos pripažinti išlaidos yra pagrįstos²⁹. Kartu akcentuotina, kad praktikoje naudojami orientaciniai dydžiai ar rekomendacijos negali pakeisti individualizuoto vertinimo – jų taikymas turi būti pagalbinis, o ne mechaniškas, nes priešingu atveju kyla rizika nepagrįstai susiaurinti advokato išlaidų pripažinimą procesinėmis išlaidomis.³⁰

²⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas, sprendimas byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą*, 2020 m. vasario 18 d., peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-205868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-205868%22]}).

²⁶ *Ibid.*, 74 punktas.

²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas, sprendimas byloje *Ruminas prieš Lietuvą*, 2025 m. gegužės 13 d., peticijos Nr. 3181/22, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-243080%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-243080%22]}).

²⁸ Donatas Murauskas, „Bylinėjimosi išlaidos EŽTT bylose prieš Lietuvą – kyla vis naujų klausimų“, *Teise.pro*, 2023 m. birželio 16 d., žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/16/d-murauskas-bylinejimosi-islaidos-ezt-bylose-pries-lietuva-kyla-vis-nauju-klausimu/?utm>.

²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115-387/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2157596>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m.

Apibendrinant, advokato darbo apmokėjimo išlaidos baudžiamajame procese savo prigimtimi yra procesiškai reikšmingos: jos kyla iš teisės į gynybą/atstovavimo įgyvendinimo ir yra tiesiogiai susijusios su konkretaus asmens dalyvavimu procese. Tuo pačiu EŽTT praktika rodo, kad pernelyg formalus ar ribojantis požiūris į advokato išlaidų pripažinimą procesinėmis išlaidomis bei dėl to atsirandančius tokių išlaidų atlyginimo klausimus gali būti pripažintas teisės kreiptis į teismą pažeidimu. Dėl to, advokato darbo atlyginimo išlaidų pripažinimo klausimas neišvengiamai įgyja platesnį – konstitucinį – matmenį, nes per jį vertinamas valstybės ir asmens, įtraukto į baudžiamąjį procesą, interesų balansas bei realios gynybos galimybės baudžiamajame procese.

1.2. Proceso išlaidų advokatui atlyginimo konstitucinis pagrindimas

Kaip jau pirmiau minėta, proceso išlaidų advokatui atlyginimas baudžiamajame procese pirmiausia sietinas su Konstitucijoje įtvirtinta asmens teise kreiptis į teismą. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis numato, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, o ši teisė Konstitucinio Teismo doktrinoje aiškinama kaip reikalaujanti realaus ir veiksmingo, o ne formalaus teisių gynimo mechanizmo. Teisė į teisingą teismą ir teisingumo principas taip pat siejami su Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtintu teisingumo vykdymu, kuris suponuoja pareigą teismams procesinius klausimus spręsti taip, kad būtų užtikrintas teisingas šalių interesų balansas.³¹

Konstitucinis proceso išlaidų advokatui atlyginimo pagrindimas, žinoma, neatsiejamas ir nuo teisės į gynybą turinio. Konstitucijoje įtvirtinta teisė į gynybą (Konstitucijos 31 straipsnis) reiškia, kad baudžiamajame procese asmuo turi turėti realią galimybę pasitelkti profesionalią teisinę pagalbą ir ja naudotis taip, kad gynyba nebūtų tik formalus advokato dalyvavimas procese. Šiame kontekste advokato darbo apmokėjimo išlaidos vertintinos kaip praktinė teisės į gynybą įgyvendinimo prielaida, o jų atlyginimo mechanizmas – kaip priemonė išvengti situacijų, kai asmens teisės ginamos tik teoriškai.

Iš pažiūros, išlaidų advokatui atlyginimas yra tarsi nedidelė, techninė proceso dalis, tačiau būtent ji, kai kuriais atvejais, lemia, ar konstitucinės teisės bus įgyvendintos realiai, ar liks tik formalia garantija. Proceso išlaidų advokatui atlyginimo konstitucinis pagrindimas kyla iš kelių tarpusavyje

kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92-976/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2151837.for>.

³¹ „Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, Nr. 3–4 (51–52)“, 2018, 38–39, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://lrkt.lt/data/public/uploads/2019/11/ktb_2018-3-451-52.pdf.

susijusių Konstitucijos nuostatų, kurios apibrėžia tiek asmens procesinių teisių turinį, tiek teismo pareigą užtikrinti teisingą bylos baigtį.

Žinoma, išlaidos advokatui pirmiausia neatsiejamos nuo Konstitucijos 31 straipsnyje įtvirtintos teisės į gynybą ir teisės turėti advokatą. Šios teisės Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinamos kaip tokios, kurios turi būti užtikrinamos realiai, t. y. ne vien deklaruojant teisę, bet sudarant praktines sąlygas ja pasinaudoti. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalį, yra pabrėžęs, kad teisė į gynybą apima ir teisę turėti advokatą, o teisinė pagalba negali būti sureguliuota taip, kad būtų paneigiama pati šios teisės esmė.³² Anot šio Teismo: „<...> *asmens teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis* <...> *advokatas, vykdydamas savarankišką profesinę veiklą ir teikdamas teisinę pagalbą asmeniui, kurio teisės ir teisėti interesai yra pažeisti, padeda įgyvendinti konstitucinę asmens teisę į teisminę gynybą* <...> *Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad iš Konstitucijoje įtvirtintos teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė; nustatydamas šį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos* <...>“.³³ Taigi, Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje asmeniui garantuojamos teisė į gynybą ir teisė turėti advokatą tikslingai seka viena paskui kitą, nes praktikoje teisė į gynybą būtų sunkiai įgyvendinama be teisės profesionalo – advokato – teikiamų paslaugų. Suprantama, kad advokato, vykdančio savarankišką profesinę veiklą teikiamos teisinės paslaugos nėra nemokamos, todėl jos neišvengiamai tampa asmens, kuris naudojasi šiomis paslaugomis, finansine našta teisiniame procese. Advokato paslaugų apmokėjimo klausimas neturėtų būti vien privatus finansinis aspektas, nes jis tiesiogiai susijęs ir su tuo, ar asmens teisė kreiptis į teismą bus realiai ir veiksmingai įgyvendinama.

Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių ar laisvių gynimo, suponuoja ne vien formalią galimybę inicijuoti procesą, bet ir lūkestį, kad ginčas bus išspręstas taip, kad teisminė gynyba būtų reali. Šiame kontekste proceso išlaidų advokatui atlyginimas įgyja konstitucinę reikšmę, nes netinkamai sureguliuotas ar pernelyg ribojantis išlaidų kompensavimo modelis gali praktiškai atgrasyti asmenį nuo teisės gynimo arba paversti ją ekonomiškai neproporcinga, ypač tais atvejais, kai asmuo galiausiai pasiekia jam palankų rezultatą.

³² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas, konstitucinės justicijos byla Nr. 12/2008-45/2009, „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Teisės aktų registras (TAR), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B10E59D8F52E>.

³³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021, konstitucinės justicijos byla Nr. 10-A/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 302¹ straipsnio, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Infollex, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/1978206>.

Konstitucinis Teismas, vertindamas bylinėjimosi išlaidų institutą, yra pabrėžęs, kad: „*teisė kreiptis į teismą suponuoja teisėtą lūkestį, kad teismas teisingai ir objektyviai išnagrinės jo bylą, priims motyvuotą ir pagrįstą sprendimą, inter alia dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.* <...>“.³⁴ Be to, Teismas pažymėjo, kad: „*Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis, taip pat konstitucinis teisingumo principas yra neatskiriama susiję su Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalimi* <...>“, o tai reiškia, kad teisingo sprendimo priėmimas negalimas neišsprendus ir bylos šalių išlaidų, įskaitant išlaidas advokatai, paskirstymo klausimo. Dar daugiau, Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad: „<...> *įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų neleidžiama teismui, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, teisingai išspręsti bylos šalių išlaidų paskirstymo klausimo* <...>“.³⁵ Taigi konstitucinis teisingumo vykdymo imperatyvas reiškia, kad išlaidų advokatai atlyginimas negali būti paliktas vien „automatinėms“ ar mechaniskoms taisyklėms, kurios neleistų individualizuoti sprendimo. Teismas turi turėti realią galimybę įvertinti, ar išlaidos buvo būtinos ir pagrįstos, ir priimti sprendimą, atitinkantį bylos baigtį bei teisingumo principą. Kitaip tariant, BPK 109 straipsnio 1 dalies kontekste svarbus ne vien pats kompensavimo instituto egzistavimas, bet ir tai, kad jis veiktų kaip teisingumo įgyvendinimo priemonė, o ne kaip formalus barjeras. Vadinas, sprendžiant dėl advokato išlaidų atlyginimo, konstituciškai reikšminga ne tik tai, kad egzistuoja tai reguliuojančios teisės normos, bet ir tai, ar jos taikomos taip, kad būtų pasiekiamas teisingas rezultatas konkrečioje byloje.

Konstitucinio Teismo doktrinoje ši logika buvo nuosekliai pritaikyta ir advokato išlaidų atlyginimo situacijoms, kai baudžiamosios bylos baigtis proceso dalyviui yra palanki. Teismas 2021 m. kovo 19 d. nutarime³⁶ analizavo reguliavimą, pagal kurį asmeniui, kurio atžvilgiu teisės pažeidimo byla nutraukta (nenustačius pažeidimo), faktiškai nebuvo užtikrinama galimybė atgauti būtinas ir pagrįstas išlaidas advokato pagalbai. Konstitucinis Teismas tokį modelį vertino per teisminės gynybos efektyvumo prizmę, pažymėdamas, kad teisinis reguliavimas neturi nepagrįstai apsunkinti asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo. Būtent šiame kontekste Konstitucinis Teismas yra suformulavęs aiškią poziciją, kad teisinis reguliavimas neturi sukurti situacijos, kai asmuo, apgynęs savo teises (pvz., byla nutraukta nenustačius pažeidimo), iš esmės lieka „nubaustas“ tuo, kad privalo pats padengti būtinas ir pagrįstas išlaidas advokato paslaugoms³⁷. Kitaip tariant, Konstitucinis

³⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. KT22-N12/2018, konstitucinės justicijos byla Nr. 16/2017, „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6126b940ffa311e8a969c20aa4d38bd4>.

³⁵ Ibid.

³⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021, konstitucinės justicijos byla Nr. 10-A/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 302¹ straipsnio, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Infollex, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/1978206>.

³⁷ Ibid.

Teismas šį klausimą matė ne kaip vien finansinį, o kaip tokį, kuris gali paveikti, ar asmuo apskritai ryžtųsi naudotis teise gintis ir ginčyti nepagrįstą kaltinimą.

Konstitucinė logika, kad išlaidų mechanizmas turi užtikrinti realų teisių įgyvendinimą, matyti ir Konstitucinio Teismo nagrinėtoje byloje dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reguliavimo. Konstitucinis Teismas 2018 m. spalio 11 d. nutarime³⁸ akcentavo, kad valstybė, nustatydamą teisinės pagalbos teikimo sąlygas, privalo paisyti Konstitucijos saugomų vertybių ir užtikrinti, kad teisinės pagalbos sistema funkcionuotų taip, kad asmenų galimybė gauti pagalbą nebūtų paneigta vien formaliu ar neproporcingu ribojimu. Šis išaiškinimas sistemiškai dera su advokato išlaidų atlyginimo klausimu: kai asmuo gintis gali tik pasitelkdamas profesionalą, teisinis reguliavimas neturi sukurti neproporcingos finansinės naštos, kuri praktiškai atgrasytų nuo gynybos. Be to, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema neišvengiamai remiasi ir į Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės įstatymui principą, kuris reikalauja, kad procesinių teisių įgyvendinimo galimybės nebūtų nepagrįstai diferencijuojamos. Konstitucinis Teismas, vertindamas teisinės pagalbos reguliavimą ir jo sąsajas su teisminės gynybos prieinamumu, yra akcentavęs, kad teisinis reguliavimas turi sudaryti realias prielaidas įgyvendinti konstitucines teises, o apribojimai turi būti pagrįsti ir proporcingi.³⁹ Konstitucinis Teismas laikosi pozicijos, kad: „valstybė turi pareigą užtikrinti veiksmingos teisinės pagalbos, be kita ko, atstovavimo paslaugų, teikimą tiems socialiai jautriems (pažeidžiamiems) asmenims, kuriems ji kitaip įprastoje teisinių paslaugų rinkoje būtų fiktyvi ar itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, taip pat kitais atvejais, kai tai būtina teisingumo interesais<...>“.⁴⁰ Proceso išlaidų advokatui atlyginimo kontekste tai reiškia, kad reguliavimas neturėtų sukurti situacijų, kai reali galimybė gintis ar apginti savo teises teisme priklauso nuo asmens turinės padėties ar nuo to, ar jis pajėgus prisiimti didelę finansinę naštą net ir tuomet, kai procesas baigiasi jam palankiai.

Šiuo aspektu lygybės principas itin išryškėja tuomet, kai advokato išlaidos neatlyginamos (arba taikomas labai siauras atlyginimo modelis), taip praktiškai „nubaudžiant“ asmenį už tai, kad jis naudojosi advokato pagalba gindamas savo teises. Tokiu atveju atsiranda rizika, kad vieni asmenys (turintys daugiau finansinių išteklių) gali efektyviau ginti savo teises, o kiti (neturintys pakankamų lėšų) bus priversti rinktis „minimalią“ gynybą ar apskritai nesiginti. Konstitucinis Teismas,

³⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. KT20-N11/2018, byla Nr. 17/2017, „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/493698c0cd5111e8bf37fd1541d65f38>.

³⁹ Ibid., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr. KT62-N13/2025, byla Nr. 5/2025, „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 10 dalies (2020 m. birželio 26 d., 2023 m. birželio 29 d. redakcijos), 11 dalies (2020 m. birželio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3716ae52cab511f08918e1adc7c5b1ec>.

⁴⁰ „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, op. cit.

plėtodamas teisminės gynybos ir teisės turėti advokatą realumo standartą, tokias pasekmes vertina kaip nesuderinamas su konstitucinių teisių veiksmingu įgyvendinimu.⁴¹

Apibendrinant galima teigti, kad proceso išlaidų advokatui atlyginimo konstitucinis pagrindimas remiasi pagrindinėmis Konstitucijos garantuojamomis asmens teisėmis: 1) teise į gynybą ir teise turėti advokatą, kuri turi būti realiai įgyvendinama; 2) teise į teisminę gynybą ir teisėtu lūkesčiu, kad teismas priims teisingą, motyvuotą sprendimą, įskaitant sprendimą dėl išlaidų; 3) teisingumo vykdymo principu, reikalaujančiu sprendimų, kurie nėra vien formalūs, bet teisingi savo turiniu. Šių nuostatų visuma reiškia, kad advokato išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas ir jo taikymas turi būti orientuotas į realų teisių įgyvendinimą. Konstitucinis Teismas advokato išlaidų atlyginimo klausimą vertina ne kaip techninį „priedą“, bet kaip procesinio teisingumo sudedamąją dalį. Konstitucinės nuostatos apibrėžia bendruosius principus, tačiau praktikoje pirmiausia tenka atsakyti į daug siauresnį klausimą – ar konkrečios advokato (gynėjo) paslaugų išlaidos gali būti pripažintos proceso išlaidomis. Būtent nuo atsakymo į šį klausimą priklauso, ar teismas apskritai turės pagrindą vėliau spręsti dėl jų paskirstymo ir atlyginimo.

⁴¹ Ibid., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr. KT62-N13/2025, byla Nr. 5/2025, „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 10 dalies (2020 m. birželio 26 d., 2023 m. birželio 29 d. redakcijos), 11 dalies (2020 m. birželio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3716ae52cab511f08918e1adc7c5b1ec>.

2. PROCESO IŠLAIDŲ GYNĖJUI PRIPAŽINIMO PAGRINDAI

Proceso išlaidų gynėjui pripažinimo klausimas – tai teisinė kvalifikacija, kai teismas (ar kitas proceso subjektas, sprendžiantis išlaidų klausimą) turi nustatyti, ar konkrečios advokato⁴² paslaugoms apmokėti patirtos sumos pagal BPK reguliavimą priskirtinos proceso išlaidoms. Ši kvalifikacija atliekama sistemiškai taikant BPK VIII skyriaus nuostatas – tiek bendrąją proceso išlaidų sampratą (BPK 103 str.), tiek specialų advokato darbo apmokėjimo reguliavimą (BPK 106 str.).⁴³

Pats išlaidų gynėjui turinys siejamas su tuo, kad advokatas atlieka gynybos funkciją konkrečioje baudžiamojoje byloje (įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo interesais), o išlaidos atsiranda būtent dėl procesinių veiksmų, atliktų ginant konkretų asmenį.⁴⁴ Čia svarbu pabrėžti, kad išlaidos gynėjui nepripažįstamos procesinėmis vien dėl to, kad byloje dalyvavo advokatas. Praktikoje gynybos išlaidų pripažinimui reikšminga nustatyti ne tik teisinės pagalbos suteikimo faktą, bet ir tai, kad patirtos išlaidos aiškiai susijusios su nagrinėjama byla, o jų atsiradimą ir dydį būtų galima patikrinti pagal pateiktus duomenis (pvz.: sutartį, sąskaitas, paslaugų aprašymą). Antai, LAT 2024 m. kovo 12 d. nutartyje vertindamas, kokia apimtimi advokatui sumokėtas atlygis pripažintinas procesinėmis išlaidomis byloje, pastebėjo, kad būtina nustatyti ne tik tai, kad teisinė pagalba buvo suteikta, bet ir tai, ar pateikti dokumentai leidžia patikrinti išlaidų atsiradimą ir dydį, t. y. ar advokato atlygį pagrindžiančių dokumentų turinys pakankamai detalus, ar tinkamai ir konkrečiai aprašyti gynėjo atlikti veiksmai ir darbo laiko sąnaudos.⁴⁵ Kitaip tariant, svarbi ne vien deklaruojama suma, bet ir jos procesinis turinys. Šiame etape išryškėja ir teismo pareiga išlaidas vertinti konkrečios bylos kontekste, nes taikant specialų advokato darbo apmokėjimo reguliavimą, išlaidų advokatui pripažinimo klausimas iš esmės gali būti išspręstas tik tuomet, kai teismui pateikiama pakankamai duomenų įsitikinti, jog prašomos pripažinti išlaidos yra realiai patirtos, susijusios su nagrinėjama byla ir pagrįstos (BPK 106 str. 3 d.).

Atsižvelgiant į tai, toliau tikslinga atskirai analizuoti, kokie minimalūs reikalavimai keliami tam, kad gynėjo išlaidos apskritai galėtų būti pripažintos proceso išlaidomis, t. y. kokie duomenys ir aplinkybės turi būti pateikti bei pagrįsti, kad teismas galėtų pereiti prie sprendimo dėl išlaidų paskirstymo priėmimo.

⁴² Toliau šiame darbe vartojama sąvoka „advokatas“ apima ir advokato padėjėją, kuris pagal BPK 47 straipsnio 2 dalį taip pat gali būti gynėjas.

⁴³ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

2.1. Proceso išlaidoms gynėjui pripažinti keliami reikalavimai

Kaip jau minėta, proceso išlaidoms gynėjui pripažinti keliami reikalavimai pirmiausia siejami su jų pagrindimu, t. y. teismas turi turėti pakankamai duomenų, kad galėtų įsitikinti, jog prašomos pripažinti išlaidos yra realiai patirtos ir tiesiogiai susijusios su nagrinėjama byla. Šis etapas yra būtinas todėl, kad tik nustačius, jog išlaidos advokatai apskritai gali būti kvalifikuojamos kaip procesinės, teismas gali pereiti prie jų turinio vertinimo – būtinybės ir pagrįstumo, kaip to reikalauja BPK 106 straipsnio 3 dalis.

Proceso išlaidų gynėjui pripažinimui reikalingas aiškus procesinis pagrindas. Dažniausiai tai būna proceso dalyvio prašymas atlyginti patirtas išlaidas advokato paslaugoms apmokėti. Čia tikslinga atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁴⁶ (toliau – CPK) 98 straipsnio 1 dalis numato aiškią pareigą proceso dalyviams dėl advokato išlaidų priteisimo teismui raštu pateikti prašymą su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. Savo esme analogiška tvarka numatyta ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo⁴⁷ (toliau – ABTĮ) 41 straipsnio 1 dalyje. Tačiau baudžiamąjį procesą reguliuojančiose teisės nuostatose tiesioginio reikalavimo pateikti prašymą dėl advokato išlaidų priteisimo nėra. Taip yra, manytina, dėl to, kad civiliniame ir administraciniame procesuose bylinėjimosi išlaidos (ypač atstovavimo išlaidos) tradiciškai laikomos šalių procesinės iniciatyvos dalimi, t. y. jos priteisiamos tik tada, kai šalis jų prašo ir pateikia apskaičiavimą bei pagrindimą. Tuo tarpu baudžiamajame ir administracinių nusižengimų procesuose tokių išlaidų institutas apima ir valstybės patiriamas išlaidas (pvz., ekspertizėms, vertimui, daiktų laikymui ir persiuntimui ir pan.), todėl sprendimas dėl proceso išlaidų yra glaudžiai susietas su valstybės pareiga – „<...> *net nesant konkretaus nukentėjusio asmens ar jo valios išreiškimo, išaiškinti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą tam, kad kaltas asmuo būtų nubaustas, o niekas nekaltas nebūtų nuteistas* <...>“⁴⁸ ir negali būti suprantamas vien kaip proceso dalyvio reikalavimas. Vis dėlto, gynėjo išlaidos yra specifinės tuo, kad jų dydis ir turinys paprastai paaiškėja tik pateikus atitinkamus dokumentus, t. y. teismas nežino ir negali žinoti kiek proceso dalyvis sumokėjo savo gynėjui jei nėra apie tai informuojamas. Todėl, nors BPK to aiškiai ir neįtvirtina, praktikoje šis

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr?csrt=1408841805055611198>.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr?csrt=1408841805055611198>.

⁴⁸ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

klausimas sprendžiamas, kai yra pareikštas prašymas ir pateikta informacija, leidžianti išlaidas patikrinti.⁴⁹

Dokumentų pateikimo reikalavimas yra svarbus ne tik dėl teismo galimybės vertinti išlaidas, bet ir dėl proceso skaidrumo, kai prašoma pripažinti išlaidas, kiti proceso dalyviai turi turėti realią galimybę suprasti, kokios sumos prašoma ir už kokius veiksmus, kad prireikus galėtų pateikti argumentus dėl jų vertinimo. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad baudžiamojoje teisėje proceso išlaidų institutas veikia itin jautrioje vietoje – jis vienu metu susijęs ir su valstybės vykdomo persekiojimo, ir su individualios gynybos kaštais, todėl teismo atliekama kvalifikacija turi būti paremta patikrinamais ir aiškiais duomenimis.⁵⁰

Kartu aptariamas patikrinimas neturėtų būti vien formalumas, kuris iš esmės užkirstų kelią spręsti išlaidų klausimą. Pirmajame skyriuje minėtose EŽTT bylose atsispindi aiški Teismo pozicija, kad nacionalinių teismų taikomas formalus požiūris į išlaidų advokatui nepripažinimą procesinėmis, gali paneigti Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintą teisę į teismą. Pavyzdžiui, byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą*⁵¹ EŽTT vertino situaciją, kai atsisakymas atlyginti išlaidas administracinių nusižengimų byloje buvo taikomas kaip bendro pobūdžio taisyklė (tuomet galiojusi BPK 106 straipsnio redakcija nenumatė teismo pareigos spręsti išlaidų paskirstymo klausimo asmens išteisinimo atveju) ir konstatavo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą. Todėl manytina, kad patikrinimo etapas turi būti suvokiamas kaip praktinis filtras, kurio tikslas – ne formaliai ieškoti trūkumų, bet užtikrinti, kad teismas turėtų pakankamai medžiagos sprendimui priimti. Būtent šiuo aspektu kasacinėje praktikoje pabrėžiama, jog teismas, matydamas neaiškumus dėl pateiktų duomenų, neturėtų apsiriboti abstrakčia išvada apie dokumentų nepakankamumą, o turi imtis procesinių priemonių neaiškumams pašalinti (pvz., pareikalauti detalizacijos).⁵² Taigi reikalavimas pateikti išlaidas patvirtinančius dokumentus, viena vertus, saugo nuo nepagrįstų ar nepatikrinamų prašymų, tačiau, kita vertus, turi būti taikomas taip, kad išlaidų klausimas nebūtų eliminuojamas vien dėl ištaisomų (pašalinamų) informacijos trūkumų.

Grįžtant prie išlaidų gynėjui pripažinimo pagrindų, be procesinio pagrindo – prašymo – itin svarbus yra ryšys su konkrečia byla, t. y. advokato paslaugos turi būti suteiktos būtent tam asmeniui ir būtent toje byloje, kurioje sprendžiamas išlaidų klausimas. Žinoma, tai neatsiejama nuo anksčiau aptarto reikalavimo pateikti išlaidas patvirtinančius duomenis. Teismų praktikoje išlaidų gynėjui

⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

⁵⁰ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁵¹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą, peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-205868>.

⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

ryšys su konkrečia byla paprastai tikrinamas per objektyvius duomenis: sutartį dėl teisinių paslaugų teikimo (išlaikant konfidencialumo reikalavimus), sąskaitas ar kitus apmokėjimą ir suteiktų paslaugų apimtį pagrindžiančius dokumentus. Kai tokių duomenų nėra arba jie neleidžia identifikuoti, kokie konkretūs veiksmai atlikti, kyla pagrįstų abejonių dėl išlaidų realumo ir jų procesinio pobūdžio. Šiame kontekste daugiausia painiavos kyla ne sprendžiant, ar teisinės paslaugos buvo suteiktos konkrečiam asmeniui konkrečioje byloje (kaip minėta, tai paprastai nesunku pagrįsti teisinių paslaugų sutartimi, paslaugų detalizacija ir pan.), bet tuomet, kai už visas ar dalį šių paslaugų sumoka ne pats asmuo tiesiogiai, o jo pasitelkti tretieji/kiti asmenys. Įstatymų leidėjas numato, kad gynėjo pasitelkimas ir jo paslaugų apmokėjimas gali vykti ne tik paties proceso dalyvio, bet ir kitų asmenų veiksmais: BPK 50 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo pavedimu gynėją gali pakviesti ir kiti asmenys, o BPK 106 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad advokatui moka įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jų pavedimu ar sutikimu – kiti asmenys. Vis dėlto praktikoje, sprendžiant išlaidų advokatui priteisimo klausimą, kai jas apmoka tretieji asmenys, teismų argumentacijoje neretai pasirodo „išlaidų faktiškai nepatyrė“ kriterijus. Antai, Vilniaus apygardos teismas 2024 m. lapkričio 7 d. nutartimi baudžiamojoje byloje 1A-459-932/2024⁵³, nutarė nepriteisti nukentėjusiajai advokato paslaugoms apmokėti patirtų išlaidų. Teismas nutartyje nurodė, kad: „<...> *nagrinėjamoje byloje pateikti dokumentai patvirtina, kad advokatui <...> buvo apmokėta už jo teiktas teisines paslaugas nukentėjusiajai, toks faktas nekelia jokių abejonių. Visgi pastebėtina ir tai, kad teiktas paslaugas apmokėjo ne pati nukentėjusioji, o UAB „O.“, su kuria nekilnojamo turto brokerė J. P. bendradarbiauja. Taigi nukentėjusioji dėl šioje byloje jai teiktų teisinių paslaugų nepatyrė jokių išlaidų, todėl prašymas priteisti išlaidų atlyginimą neatitinka BPK 106 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų.*“ Teismas šioje byloje, manytina, siaurai aiškino BPK 106 straipsnio 2 dalį, kuri suteikia teismui teisę nuspręsti iš kaltinamojo išieškoti nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo patirtas išlaidas advokato paslaugoms apmokėti. Toks aiškinimo susiaurinimas, kai esminis argumentavimas grindžiamas lingvistiniu žodžio „patyrė“ aiškinimu, yra diskutuotinas. Analogiška teisės normos konstrukcija vartojama ir BPK 106 straipsnio 3 dalyje: išteisinimo atveju teismas, priimdamas nuosprendį, sprendžia dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų atlyginimo. Taigi praktikoje „išlaidų nepatyrė“ arba, būtų galima pavadinti, „mokėtojo“ argumentas pasitelkiamas ir sprendžiant dėl gynėjo išlaidų atlyginimo, kai akcentuojamas ne suteiktų paslaugų ryšys su byla, o tai, kas faktiškai atliko mokėjimus.

Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme 2024 m. lapkričio 19 d. kasacine tvarka buvo išnagrinėta baudžiamoji byla⁵⁴, kurioje taip pat apeliacinės instancijos teismas netenkino prašymo priteisti

⁵³ „Vilniaus apygardos teismo 2024 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-459-932/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2277342>.

⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-387/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2279874>.

išteisintajam išlaidų advokatui atlyginimo, motyvuodamas tuo, kad: „<...> išteisintasis neneigė, jog šias išlaidas jis apmokėjo lėšomis, surinktomis per internetinę lėšų pritraukimo platformą, todėl faktiškai nurodytos išlaidos nebuvo patirtos.“ LAT šioje byloje akcentavo, kad „<...> lėšų, kuriomis yra atlyginamos advokato paslaugos, kilmės nustatymas nėra nagrinėjamos bylos dalykas. Pažymėtina, kad nei įstatymu įtvirtintame reguliavime (BPK 106 straipsnio 3 dalis), nei Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarime, kurį įgyvendinus buvo priimta minėta BPK 106 straipsnio 3 dalis, nei kasacinės instancijos teismo formuojamoje praktikoje nėra įtvirtinto reikalavimo, taikant BPK 106 straipsnio 3 dalį, nustatyti lėšų kilmės šaltinį. <...> Spręsdami tokį klausimą teismai turi įvertinti tik tai, ar tokios išlaidos buvo būtinos ir pagrįstos, ir laikytis teisės aktų nustatytos atlyginimo iš valstybės lėšų tvarkos.“ Taigi vien aplinkybė, kad už teisines paslaugas sumokėjo trečiasis asmuo, per se nepaneigia nei išlaidų ryšio su konkrečia byla, nei jų procesinio pobūdžio.

Nagrinėjant išlaidų kilmės svarbą jų pripažinimo procesinėmis kontekste, aktualu paminėti ir 2023 m. gruodžio 19 d. EŽTT paskelbtą sprendimą byloje *Narbutas prieš Lietuvą* (Nr. 14139/21)⁵⁵. Šioje byloje Teismas atsisakė priteisti pareiškėjui Š.N. bylinėjimosi išlaidas, nors ir buvo nustatyti Konvencijos pažeidimai, motyvuodamas tuo, kad už teisines paslaugas jis sumokėjo ne savo lėšomis. Būtent šia EŽTT suformuota pozicija apeliacinės instancijos teismai rėmėsi, kai anksčiau minėtose bylose atsisakė priteisti advokato išlaidas, motyvuodami tuo, kad jas atlyginti prašantis proceso dalyvis šių išlaidų faktiškai nepatyrė. Tačiau LAT komentuodamas šį žemesnės instancijos teismų motyvą pažymėjo, kad: „<...> EŽTT sprendimas nepriteisti Š. N. jo prašomo išlaidų atlyginimo nėra susijęs su Konvencijos laikymusi nacionalinėje teisėje, atitinkamai jis nacionalinių teismų nesaisto. Valstybėms narėms yra privalomi EŽTT sprendimai, kuriuose konstatuojami Konvencijos pažeidimai, tačiau nacionalinės teisės nesaisto minėto teismo procedūriniai sprendimai, kylantys ne iš Konvencijos nuostatų taikymo.“ Taigi LAT akcentavo, kad nacionalinėje teisėje, nuosekliai aiškinant BPK normas, jei įstatymas iš anksto leidžia apmokėjimą kito asmens lėšomis, tuomet „mokėtojo“ argumentas negali būti suabsoliutinamas kaip kliūtis išlaidų pripažinimui. Remiantis šia kasacinio teismo praktika darytina išvada, kad kai byloje pateikti dokumentai leidžia nustatyti, kad paslaugos buvo suteiktos būtent konkrečiam asmeniui konkrečioje byloje, ryšys su byla laikytinas nustatytu ir vien „mokėtojo“ arba „išlaidų faktiškai nepatyrė“ argumentas neturėtų tapti formaliu pagrindu atsisakyti pripažinti išlaidas procesinėmis. Praktikoje tai reiškia, kad teismui svarbiausia nustatyti: (1) ar paslaugos suteiktos būtent ginamam asmeniui, (2) ar jos susijusios su byla, (3) ar pateikti dokumentai leidžia patikrinti realias sąnaudas.

Apibendrinant galima teigti, kad advokato išlaidos gali būti pripažįstamos proceso išlaidomis tuomet, kai teismui pateikiamas prašymas ir duomenys, leidžiantys patikrinti šių išlaidų

⁵⁵ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2023 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Narbutas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 14139/21“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. vasario 16 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-229604>.

ryšį su konkrečiu proceso dalyviu ir nagrinėjama byla. Toks duomenų patikrinimas yra būtinas, nes tik nustatius, kad išlaidos apskritai priskirtinos procesinėms, teismas gali pereiti prie jų vertinimo turinio požiūriu. BPK 106 straipsnio 3 dalis numato, kad sprendimas priimamas atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir įvertinus, ar išlaidos buvo būtinos ir pagrįstos, todėl šie du kriterijai toliau aptartini atskirai.

2.2. Proceso išlaidų būtinumas

Proceso išlaidų gynėjui būtinumo kriterijus reiškia, kad atlyginamos (ar pripažįstamos procesinėmis) turi būti tik tos gynybos išlaidos, kurios konkrečioje byloje buvo objektyviai reikalingos asmens teisių ir teisėtų interesų gynimui, o ne vien patogios ar pageidautinos. Būtinumas šiuo požiūriu vertinamas ne abstrakčiai, o atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, t. y. kaltinimo pobūdį, bylos sudėtingumą, proceso apimtį ir stadiją, posėdžių skaičių, procesinių dokumentų kiekį ir pan.

BPK 106 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas būtinumo kriterijus teismų praktikoje suprantamas kaip pareiga kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti, ar advokato atlikti veiksmai (ir dėl jų susidariusios išlaidos) buvo objektyviai reikalingi ginant asmenį konkrečioje byloje ir konkrečioje proceso stadijoje⁵⁶. Ši nuostata nuosekliai kartojama ir teismų praktikoje, pabrėžiant, kad sprendžiant dėl atlyginimo nepakanka vien konstatuoti, jog advokatas byloje dalyvavo – būtina vertinti, ar prašomos kompensuoti išlaidos buvo būtinos ir pagrįstos atsižvelgiant į bylos aplinkybes.

Būtinumo kriterijus gali būti suprantamas kaip ryšys tarp atliktų gynybos veiksmų ir realaus poreikio juos atlikti konkrečioje procesinėje situacijoje. Šio kriterijaus, manytina, neatitiktų atvejai, kai prašomos atlyginti išlaidos yra akivaizdžiai perteklinės, vertinant jas bylos apimties ir pobūdžio kontekste, kai jos dubliuoja jau atliktus veiksmus arba kai jos nėra susijusios su bylos nagrinėjimu. Kita vertus, vien gynybos aktyvumas (prašymų, skundų teikimas, dalyvavimas posėdžiuose ir pan.) savaime dar nereiškia perteklinių veiksmų, toks aktyvumas turi būti vertinamas pagal kaltinimo sudėtingumą ir konkrečios bylos procesinę eigą.

Kasacinė praktika rodo, kad būtinumo vertinimas yra funkcinis, t. y. jis orientuotas ne į abstrakčią advokato paslaugų naudą, bet į tai, ar konkrečiu metu atlikti konkretūs veiksmai turėjo aiškų procesinį tikslą ir buvo reikalingi siekiant apginti asmens teises. Antai, LAT 2025 m. gruodžio 9 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-654/2025 sprendamas išlaidų būtinumo klausimą

⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-387/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2279874>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-387/2022“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2074488>.

vertino tai, kad: „<...> baudžiamasis procesas buvo pradėtas pagal civilinių ieškovių atstovės advokatės pareiškimą. Civilinių ieškovių atstovė ikiteisminio tyrimo metu teikė konsultacijas, pareiškimus ir prašymus, rengė civilinį ieškinį, atstovavo pirmosios instancijos teisme ir atliko kitokius veiksmus. Tokios išlaidos buvo būtinos civilinių ieškovių teisėms tinkamai apginti, nėra aiškiai per didelės, atitinka teisingumo, protingumo ir proporcingumo kriterijus, todėl civilinėms ieškovėms turi būti atlygintos.“⁵⁷ Taigi teismas vertina ne pačią gynybos strategiją, bet jos procesinę logiką, pavyzdžiui, ar konkrečios konsultacijos, procesinių dokumentų rengimas ar dalyvavimas posėdžiuose buvo nulemti realių bylos poreikių.

Būtinumo turinys dažnai konkretinamas per objektyvius bylos kriterijus, t. y. bylos apimtį, sudėtingumą, proceso trukmę, ginčo pobūdį, taip pat, advokato dalyvavimo procese pastovumą⁵⁸. Teismai šiuos kriterijus naudoja tam, kad atskirtų būtiną gynybos sąnaudą nuo tokių, kurios pagal bylos kontekstą laikytinos perteklinėmis (pvz., akivaizdžiai neproporcingos apimties dokumentų rengimas nesudėtingoje byloje ar nepagrįstai didelės laiko sąnaudos, kai bylos medžiaga ir procesinė situacija to nereikalavo).

Galiausiai, būtinumo kriterijus atitinka ir EŽTT požiūrį į bylinėjimosi išlaidas. EŽTT, sprendamas dėl išlaidų atlyginimo pagal Konvencijos 41 straipsnį, nuosekliai taiko standartą, kad priteisiamos tik būtinos išlaidos (ang. „*necessarily, thus unavoidably, incurred*“), t. y. tapusios neišvengiamomis siekiant užkirsti kelią pažeidimui arba apginti savo teises, ir tik tuomet pereinama prie jų dydžio protingumo vertinimo⁵⁹. Nors šis standartas formuluojamas EŽTT bylinėjimosi išlaidų (teisingo atlyginimo) kontekste, jis metodologiškai artimas nacionaliniam būtinumo kriterijui – abiem atvejais siekiama, kad kompensavimas apimtų realiai reikalingas, o ne bet kokias deklaruojamas gynybos sąnaudas.

Apibendrinant, išlaidų būtinumas praktikoje siejamas su tuo, ar gynėjo veiksmai buvo realiai reikalingi konkrečioje proceso stadijoje. Vertinama, ar jie buvo nukreipti į gynybos uždavinių įgyvendinimą, todėl būtinumo vertinimas remiasi konkrečių veiksmų identifikavimu ir jų ryšiu su bylos eiga. Nustačius, kad veiksmai buvo būtini, kyla kitas klausimas – ar už juos prašoma atlyginti suma yra pagrįsta.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-654/2025 https://www.infolex.lt/rp/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2353401&cid=93232;#B_0

⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2026 m. vasario 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-1-648/2026“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2363746>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

⁵⁹ „Practice Direction: Just satisfaction claims (Article 41 of the Convention)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2026 m. vasario 17 d., https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_satisfaction_claims_eng.; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2025 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje VUJOVIĆ AND LIPA D.O.O. v. MONTENEGRO (No. 2), peticijos Nr. 43050/22“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-246137>.

2.3. Proceso išlaidų pagrįstumas

Proceso išlaidų gynėjui pagrįstumas, BPK 106 straipsnio 3 dalies prasme, pirmiausia reikalauja atsakymo į klausimą, ar prašoma suma atitinka konkrečioje byloje faktiškai suteiktų teisinių paslaugų apimtį ir pobūdį. Kadangi pagrįstumo, kaip ir išlaidų būtinumo, kriterijų turinio įstatymo leidėjas nedetalizuoja, tai paliekama formuoti teismų praktikai.

Kasacinėje praktikoje išaiškinta, kad: „<...> *priteisiant išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą, be bylos sudėtingumo, jos apimties, kitų svarbių aplinkybių, būtina atsižvelgti ir į tai, pagal kieno skundą buvo nagrinėta byla ir koks yra šio skundo nagrinėjimo rezultatas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose <...>“.*⁶⁰ Taigi sprendžiant dėl prašomų išlaidų pagrįstumo, teismas privalo vertinti gynybos veiksmų apimtį, bylos sudėtingumą, proceso stadiją, dokumentų rengimo apimtį ir kitus objektyvius veiksnius. Todėl pagrįstumo vertinimas praktikoje yra glaudžiai susietas su 2.1 poskyryje jau aptartu dokumentų pateikimo arba, būtų galima pavadinti, „patikrinamumo“ reikalavimu, t. y. teismas turi turėti pakankamai duomenų, kad galėtų įsitikinti, jog prašoma suma susidarė dėl konkrečių teisinių paslaugų, suteiktų būtent šioje byloje.

Dėl to, vertinant išlaidų sumos pagrįstumą, reikšminga, ar pateikti dokumentai leidžia matyti, kokios paslaugos suteiktos, kokiame proceso etape, kokia apimtimi ir kokia kaina. Nagrinėjant teismų praktiką darytina išvada, kad vien bendro pobūdžio įvardijimai (pvz., „konsultacija“, „atstovavimas“) dažnai yra nepakankami pagrįsti paslaugų suteikimą. Taip pat, nepakanka nurodyti vien išlaidų sumos, būtina pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad nurodytos sumos buvo faktiškai sumokėtos. Pavyzdžiui, LAT 2024 m. lapkričio 19 d. išnagrinėjus baudžiamąją bylą Nr. 2K-241-387/2024 vertino, kad: „<...> *išteisintojo gynėjo kasacinės instancijos teismui pateiktos 2024 m. gegužės 13 d. PVM sąskaitos faktūros, 2024 m. gegužės 13 d. paslaugų ataskaitos ir 2024 m. gegužės 31 d. banko patvirtinimo matyti, kad už teisines paslaugas (kasacinio skundo projekto rengimą, susitikimą su ginamuoju ir kasacinio skundo projekto aptarimą, kasacinio skundo projekto koregavimą ir pateikimą teismui) Š. N. sumokėjo 895,78 Eur. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į Rekomendacijas, taip pat į tai, kad kasacinis skundas yra tenkinamas, priteisia Š. N. 895,78 Eur jo patirtų išlaidų, kurios pripažintinos pagrįstomis ir būtinomis <...>“.*⁶¹ Taigi norint pagrįsti, kad išlaidos buvo patirtos, būtina teismui pateikti visus dokumentus, patvirtinančius mokėjimo faktą, taip pat, detalų sąrašą, nurodant koks konkretus advokato veiksmas procese buvo atliktas.

⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115-387/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2157596>.

⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-387/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2279874>.

Kartu praktikoje, kaip jau buvo minėta anksčiau, laikomasi pozicijos, kad teismas neturėtų priimti formalių sprendimų remdamasis „pateikti duomenys nepakankami“ argumentu, t. y. kilus neaiškumams dėl paslaugų apimties ar laiko sąnaudų, jie turi būti šalinami procesine tvarka (pvz., pareikaujant detalizacijos), o ne paliekami neišspręsti, automatiškai atmetant prašymą. Antai, LAT 2024 m. kovo 12 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024⁶² konstatavo esminį BPK 106 straipsnio 3 dalies pažeidimą, nes apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas išlaidų atlyginimo išteisintajam klausimą, nusprendė, kad advokato pateiktų duomenų byloje nepakanka išlaidų pagrįstumui nustatyti, tačiau nesiėmė jokių procesinių priemonių, kad trūkstami dokumentai būtų pateikti: *„bylos medžiagoje yra gynėjo pateikti dokumentai dėl teisinių paslaugų suteikimo išteisintajam, tačiau sutiktina su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad dokumentų turinys nėra detalus. Kita vertus, matyti, kad apeliacinės instancijos teismas neprašė teisines paslaugas išteisintajam teikusiai gynėjo pateikti detalizuotą pažymą su paslaugų apskaičiavimu.“* Taigi galima daryti išvadą, kad siekiant įrodyti arba paneigti išlaidų gynėjui pagrįstumą, visi proceso dalyviai, įskaitant ir teismą, turi veikti aktyviai, t. y. byloje turi būti pakankamai duomenų, leidžiančių daryti išvadas dėl išlaidų pagrįstumo.

Svarbus pagrįstumo aspektas yra ir tai, kad teismas nėra saistomas prašomos sumos vien todėl, kad ji nurodyta sutartyje ar sąskaitoje, t. y. teismas gali pagrįsta pripažinti tik dalį prašomų išlaidų arba nepripažinti visai. Antai, LAT yra akcentavęs, kad: *„<...> nurodomas patirtų atstovavimo išlaidų dydis neįpareigoja teismo priteisti nurodomos sumos, o yra tik viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama nustatant proceso išlaidų dydį. Teismas negali priteisti proceso dalyvio prašomos atstovavimo išlaidų sumos, jei yra pagrindas konstatuoti, kad nurodoma atstovavimo išlaidų suma yra per didelė <...>, t. y. pagal bylos aplinkybes tokia išlaidų suma advokato teikiamai teisinei pagalbai įgyvendinti nebuvo būtina ir yra nepagrįsta.“*⁶³ Toks teismo sprendimas, kai pripažįstama, kad dalis arba visa prašoma atlyginti išlaidų suma yra nepagrįsta, turėtų būti grindžiamas konkrečiais argumentais, pavyzdžiui, kokie veiksmai ir kodėl laikytini pertekliniais ar neproporcingais, kodėl jų apimtis neatitinka kainos ir pan. Tačiau praktikoje argumentacija neretai apsiriboja ganėtinai abstrakčiomis formuluotėmis: *„<...> teisėjų kolegija, atsižvelgdama į prokuroro kasacinio skundo apimtį ir jo išnagrinėjimo rezultata, taip pat į bylos sudėtingumą ir apimtį, į tai, kad tie patys gynėjai dalyvavo šią bylą nagrinėjant pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, todėl bylos aplinkybės jiems buvo gerai žinomos, į gynėjų patirtas darbo laiko sąnaudas, į žodinio bylos nagrinėjimo trukmę kasacinės instancijos teisme, sprendžia, kad prašomos atlyginti 2555,12 Eur ir 1200 Eur atstovavimo išlaidų sumos konkrečiu nagrinėjamu atveju yra aiškiai per didelės, todėl mažina jas iki protingo ir*

⁶² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.

⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115-387/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. sausio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2157596>.

pagrįsto 1788,59 Eur ir 800 Eur išlaidų dydžio“.⁶⁴ Tokia teismo argumentacija kelia nemažai neaiškumų. Lieka neatskleista, dėl kokių priežasčių abiem atvejais priteistinos išlaidos buvo sumažintos maždaug 30 proc., taip pat kodėl vienu atveju 1 788,58 Eur suma buvo pripažinta ne per didelė, o toje pačioje byloje kito advokato nurodyta 1 200 Eur suma jau įvertinta kaip „aiškiai per didelė“. Kitoje kasacinėje byloje⁶⁵ teismui buvo pateiktas prašymas atlyginti išlaidas siekusias 3599,75 Eur, kartu su prašymu buvo pateikti visi dokumentai pagrindžiantys išlaidų realumą (PVM sąskaitos faktūros, banko mokėjimo išrašai) ir advokatų atliktų veiksmų detalizacija, nurodant, kad: „<...> turėtos proceso išlaidos susideda iš kasacinio skundo parengimo, prokuroro kasacinio skundo analizės ir atsiliepimo į prokuroro kasacinį skundą parengimo bei atstovavimo žodinio proceso metu atlyginimo.<...>“. Tačiau teismas argumentavo, kad: „<...> atsižvelgiant į bylos nagrinėjimo žodiniame procese trukmę, nuteistojo gynėjo advokato darbo laiko sąnaudas, bylos sudėtingumą ir apimtį, aplinkybę, jog gynėjas advokatas nuteistojo interesus gynė viso proceso metu (nuo šio pradėjimo ikiteisminio tyrimo metu), taigi jam gerai buvo žinomos bylos aplinkybės. Nagrinėjamoje byloje pateiktas prokuroro kasacinis skundas yra nedidelės apimties, be to, kaip minėta, advokatas nuteistojo interesus gynė viso proceso metu, todėl atsiliepimo parengimas neturėjo užimti daug laiko. Daug laiko neturėjo užimti ir kasacinio skundo parengimas, nes daug nuostatų pakartojama iš byloje teikto apeliacinio skundo. Šių motyvų pagrindu teisėjų kolegija daro išvadą, kad prašoma atlyginti 3599,75 Eur proceso išlaidų suma mažintina iki 2500 Eur dydžio, šis dydis yra protingas ir pagrįstas.“ Nors šiuo atveju teismo argumentai ir išsamesni, tačiau vėlgi lieka neatskleista, kokiu pagrindu buvo nuspręsta atlygintinas išlaidas sumažinti vėl maždaug 30 proc., o ne pavyzdžiui 10 proc. ar 20 proc. Kitoje byloje⁶⁶ teismas remdamasis kone pažodine argumentacija nurodo, kad: „<...> 3000 Eur proceso išlaidų suma konkrečiu nagrinėjamu atveju yra aiškiai per didelė, todėl mažina ją iki protingo ir pagrįsto 1500 Eur išlaidų dydžio.“ Kodėl teismas nusprendė, kad pagrįstos išlaidos byloje yra dvigubai mažesnės, nei pagal pateiktus į bylą objektyvius duomenis asmuo faktiškai sumokėjo advokatui, lieka neaišku. Čia svarbu pabrėžti, ir tai, kad nė vienu iš minėtų atvejų teismui nekilo jokių abejonių dėl advokato atliktų veiksmų detalizacijos ar paties mokėjimo fakto, t. y. neginčytina aplinkybė, kad asmuo faktiškai sumokėjo atitinkamas sumas advokatui už konkrečius gynybos veiksmus konkrečioje byloje. Manytina, kad abstraktus ir nepakankamai individualizuotas teismo argumentavimas, mažinant prašomas atlyginti išlaidas, palieka pagrįstų abejonių dėl tokio vertinimo individualumo, nuoseklumo ir pakankamumo. Teismo diskrecija mažinti prašomą priteisti gynėjo išlaidų sumą negali būti suprantama kaip teisė nemotyvuotai pakeisti asmens realiai patirtą

⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. liepos 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-976/2025“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 9 d., https://www.infolex.lt/tp/2327376#B_0.

⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-387/2022“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2074488>.

⁶⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-719/2024“, Infolex, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2217290>.

finansinę naštą abstrakčiai teismo nuožiūrai priimtinu dydžiu. Priešingai, tokia diskrecija turi būti įgyvendinama individualiai pagrindžiant, kurios konkrečios išlaidos neatitinka būtinumo, realumo ar pagrįstumo kriterijų.

Praktikoje pagrįstumo vertinimui dažnai pasitelkiami orientaciniai dydžiai numatyti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. IR-184 priimtose Rekomendacijose dėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose atlygintinų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo suteiktoms paslaugoms apmokėti nustatymo⁶⁷ (toliau – Rekomendacijos). Jos nurodo kriterijus, į kuriuos atsižvelgiama nustatant atlygintinų asmens patirtų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose suteiktoms teisinėms paslaugoms apmokėti maksimalų dydį. Tačiau LAT ne kartą yra pabrėžęs, kad: „*Rekomendacijų dėl išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo nustatymo nuostatos, tarp jų ir dėl tokių išlaidų apskaičiavimo tvarkos, jų maksimalaus dydžio, yra rekomendacinio pobūdžio ir teismams nėra privalomos. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas aplinkybių, reikšmingų būtinų ir pagrįstų išlaidų gynėjui dydžiui nustatyti, nustatymą paliko teismų diskrecijai <...>“.*⁶⁸ Taigi praktikoje pabrėžiama, kad Rekomendacijose įtvirtinti maksimalūs dydžiai nėra imperatyvios „lubos“, o labiau orientaciniai kriterijai, skirti padėti vertinti išlaidų pagrįstumą. Priešingu atveju išlaidų pagrįstumo vertinimas būtų susiaurintas iki formalaus prašomos sumos palyginimo su rekomendaciniu dydžiu, neįvertinant konkrečios bylos faktinio ir procesinio sudėtingumo. Toks požiūris būtų problemiškas, nes baudžiamojoje byloje advokato darbo apimtį lemia ne vien teismo posėdžių skaičius ar parengtų procesinių dokumentų kiekis. Reikšmingos gali būti ir kitos aplinkybės: kaltinimo sunkumas, bylos medžiagos apimtis, įrodymų sudėtingumas, būtinybė analizuoti specialiąsias žinias reikalaujančius duomenis, proceso trukmė, gynybos pozicijos formavimo intensyvumas, taip pat galimos bylos pasekmės pačiam asmeniui. Todėl net ir tais atvejais, kai prašoma suma viršija rekomendacinius dydžius, tai savaime neturėtų reikšti, kad ji yra nepagrįsta. Teismas turėtų vertinti, ar konkrečios išlaidos buvo realiai patirtos, ar jos buvo būtinos veiksmingai gynybai, ir ar jų dydis atitinka konkrečioje byloje atlikto gynėjo darbo pobūdį bei apimtį.

Rekomendaciniai maksimalūs dydžiai turi būti suprantami kaip „rėmai“, o ne automatinė formulė, todėl jie negali pakeisti individualaus, konkrečios bylos aplinkybėmis grindžiamo vertinimo ir tai aiškiai atsispindi teismų praktikoje (įskaitant ir anksčiau minėtus pavyzdžius), kai prašomos atlyginti, dokumentais įrodytos, faktiškai patirtos išlaidos advokatui, nesiekiančios Rekomendacijose numatytų maksimalių sumų, vis vien pripažįstamos „aiškiai per didelėmis“. Kyla pagrįstas klausimas,

⁶⁷ „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. IR-184 „Dėl Rekomendacijų dėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose atlygintinų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo suteiktoms paslaugoms apmokėti nustatymo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ac4177f0c7c111ec8d9390588bf2de65/asr>.

⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115-387/2023“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2157596>.

ar asmuo, kuris teisme sėkmingai apsigynė nuo jam pareikštų kaltinimų, tačiau susigrąžino tik dalį faktiškai patirtų išlaidų gynėjo pagalbai apmokėti, gali tokią proceso baigtį suvokti kaip realų teisingumo įgyvendinimą ir išlaikyti pasitikėjimą teisine sistema. Todėl išteisinimo atveju sprendimas dėl gynėjo išlaidų nėra vien papildomas techninis klausimas – jis yra susijęs su tuo, ar baudžiamasis procesas iš tiesų pašalina asmeniui dėl nepagrįsto kaltinimo tekusią naštą. Jeigu valstybės pareikštas kaltinimas nepasitvirtina, tačiau asmeniui paliekama reikšminga dalis būtinų ir pagrįstų gynybos išlaidų, išteisinamasis nuosprendis tik iš dalies atkuria jo teisinę padėtį. Tokiu atveju asmuo formaliai pripažįstamas nepagrįstai persekiotu, tačiau materialiuoju požiūriu vis tiek patiria neigiamas baudžiamojo proceso pasekmes. Jau minėtoje EŽTT byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą* Teismas konstatavo, kad atsisakymas atlyginti bylinėjimosi išlaidas asmenims, kurie sėkmingai apsigynė nuo jiems paskirtų sankcijų, gali pažeisti teisę kreiptis į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Vėliau byloje *Ruminas prieš Lietuvą* EŽTT dar kartą pabrėžė, kad situacija, kai asmuo, sėkmingai apsigynęs nuo nepagrįsto kaltinimo, vis tiek turi pats padengti reikšmingas teisinės pagalbos išlaidas, gali paneigti pačią teisės kreiptis į teismą esmę. Todėl tais atvejais, kai gynėjo išlaidos buvo realios, būtinės ir pagrįstos, jų atlyginimo sumažinimas turi būti išsamiai motyvuotas, o ne grindžiamas vien abstrakčiomis nuorodomis į protingumą, proporcingumą ar rekomendacinius dydžius. Priešingu atveju susidaro paradoksali situacija: valstybės kaltinimas nepasitvirtina, tačiau dalis nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo finansinės naštos paliekama pačiam asmeniui. Tokia baigtis silpnina ne tik individualų teisingumo pojūtį konkrečioje byloje, bet ir bendrą pasitikėjimą teisine sistema, nes asmeniui gali susidaryti įspūdis, kad net ir sėkmingai apsigynus teisės į gynybą įgyvendinimo kaina lieka jo paties rizika.

Apibendrinant teigtina, kad proceso išlaidų gynėjui pagrįstumo vertinimas pagal BPK 106 straipsnio 3 dalį yra kompleksinis ir nuo konkrečių bylos aplinkybių priklausantis klausimas. Nors teismų praktika suformuoja bendruosius šio vertinimo orientyrus, ji ne visuomet užtikrina pakankamai aiškius ir nuoseklius kriterijus, leidžiančius prognozuoti, kokia faktiškai patirtų išlaidų dalis bus pripažinta atlygintina. Tai rodo, kad pagrįstumo kriterijus negali būti vertinamas atsietai nuo procesinio rezultato, nes išlaidų atlyginimo apimčiai reikšmės turi ne tik suteiktų teisinių paslaugų pobūdis ir apimtis, bet ir bylos baigtis. Todėl toliau tikslinga aptarti išlaidų gynėjui atlyginimą priklausomai nuo to, ar asmuo buvo išteisintas, ar nuteistas.

3. IŠLAIDŲ GYNĖJUI ATLYGINIMAS

Išlaidų gynėjui atlyginimo institutas baudžiamajame procese siejamas su klausimu, kam tenka pareiga padengti gynybai patirtas išlaidas ir kokia procesine tvarka šios išlaidos gali būti priteisiamos ar atlyginamos. Todėl šiuo aspektu svarbi yra ne tik gynybos išlaidų samprata, bet ir jų paskirstymo mechanizmas, t. y. sprendimas, ar galutinė šių išlaidų našta tenka pačiam proceso dalyviui, kitam proceso subjektui, ar valstybei. Šis klausimas ypač reikšmingas todėl, kad gynėjo išlaidos baudžiamajame procese paprastai atsiranda ne dėl kokio nors asmeninio pobūdžio teisinio ginčo, o dėl valstybės inicijuoto baudžiamojo persekiojimo ir būtinybės gintis nuo pareikšto įtarimo ar kaltinimo.

Išlaidų gynėjui atlyginimas yra vienas iš proceso išlaidų paskirstymo klausimų. Jis reiškia ne vien patirtų išlaidų konstatavimą, bet ir procesinį sprendimą dėl jų kompensavimo. Kitaip tariant, šiuo atveju sprendžiama ne tik tai, ar gynėjo pagalbai buvo patirtos būtinos ir pagrįstos išlaidos, bet ir tai, ar jos turi būti pripažintos atlygintinomis, iš kokio subjekto jos priteistinos ir koku teisiniu pagrindu tai turi būti daroma. Taigi išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas apima ne tik išlaidų faktinio patyrimo nustatymą, bet ir jų teisinį kvalifikavimą proceso išlaidų paskirstymo požiūriu. Dėl to, šiame institute susikerta keli tarpusavyje susiję elementai: faktinis išlaidų patyrimas, jų ryšys su konkrečia gynyba, išlaidų būtinumas ir pagrįstumas bei teisinis pagrindas perkelti jų naštą kitam subjektui.

Sprendžiant šį klausimą, būtina nustatyti, ar egzistuoja įstatyme numatytos prielaidos išlaidoms perkelti nuo jas faktiškai patyrusio asmens kitam subjektui. Šiuo aspektu reikšminga ne vien pati išlaidų suma ar jų ryšys su gynėjo suteiktomis paslaugomis, bet ir procesinė situacija, kurioje pareiškiamas reikalavimas jas atlyginti, bei konkretus teisinis pagrindas, kuriuo toks reikalavimas grindžiamas. Atlyginimas visada siejamas su atskiru procesiniu sprendimu, kuriuo nustatoma ne tik išlaidų teisinė reikšmė, bet ir jų galutinis paskirstymas baudžiamajame procese. Kitaip tariant, būtent šiuo sprendimu nustatoma, kam tenka galutinė finansinė našta už gynėjo dalyvavimą byloje, o išlaidų atlyginimo klausimas sprendžiamas pagal įstatyme įtvirtintas taisykles, atsižvelgiant į konkrečią procesinę bylos baigtį. Taigi šio instituto esmę sudaro ne tiek pačių išlaidų egzistavimas, kiek jų priteisimo ir kompensavimo modelis. Baudžiamajame procese reikšminga nustatyti, kokiais atvejais gynėjo išlaidos lieka jas patyrusio asmens našta, o kokiais atvejais atsiranda pagrindas jas atlyginti iš valstybės biudžeto. Dėl to, išlaidų gynėjui atlyginimas tiesiogiai susijęs su proceso baigtimi, nes būtent ji lemia, kaip paskirstoma galutinė finansinė gynybos našta. Tačiau vien formalus bylos baigties pavadinimas ne visada leidžia teisingai įvertinti, kam turėtų tekti šios išlaidos, todėl tam tikrais atvejais būtina atsižvelgti ir į realų baudžiamojo persekiojimo rezultatą bei į tai, kokia apimtimi kaltinimas pasitvirtino.

Atsižvelgiant į tai, šioje darbo dalyje išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas bus nagrinėjamas priklausomai nuo skirtingos bylos baigties. Kadangi baudžiamajame procese šio instituto taikymas iš esmės priklauso nuo to, ar asmuo yra išteisinamas, ar nuteisiamas, atskirai bus analizuojamas išlaidų gynėjui atlyginimas išteisinimo ir nuteisimo atvejais. Toks skirstymas leidžia atskleisti, kaip skirtingose procesinėse situacijose kinta valstybės ir proceso dalyvio interesų pusiausvyra, taip pat kokios problemos kyla tada, kai bylos baigtis nėra vienareikšmė, pavyzdžiui, asmuo išteisinamas tik dėl dalies kaltinimų arba baudžiamasis procesas baigiasi jam iš esmės palankiai, tačiau ne visiškai išteisinimo forma.

3.1. Išlaidų gynėjui išsprendimas asmens pripažinimo kaltu atveju

Asmenį pripažinus kaltu, išlaidų gynėjui išsprendimo klausimas reglamentuojamas BPK 106 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Čia įtvirtinta, kaip paskirstomos gynėjo pagalbai patirtos išlaidos ir kada jų atlyginimo našta tenka valstybei, o kada – pačiam nuteistajam. BPK 106 straipsnio 1 dalis numato pagrindinius apmokėjimo advokatui baudžiamajame procese modelius – moka pats įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jam skiriama valstybės garantuojama teisinė pagalba. Kai asmuo pripažįstamas kaltu, o advokatui jis mokėjo pats ar per jo naudai veikusių kitus asmenis, klausimas dėl tokių išlaidų atlyginimo paprastai nekyla, nes jos laikomos paties nuteistojo finansine našta. Tuo tarpu, kai gynėjo paslaugos buvo apmokėtos valstybės lėšomis, iškyla poreikis spręsti, ar šios išlaidos galutinai turi tekti valstybei, ar vis dėlto jas (ar dalį jų) turėtų atlyginti ir nuteistasis.

BPK 106 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas, priimdamas nuosprendį, priima sprendimą iš kaltinamojo išieškoti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidas, susidariusias dėl būtino gynėjo dalyvavimo, atsižvelgdamas į kaltinamojo turtinę padėtį, taip pat turi teisę priteisti nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo patirtas išlaidas advokato ar advokato padėjėjo paslaugoms apmokėti. Toks išlaidų paskirstymo modelis teisės teorijoje dar vadinamas principu „pralaimėjęs moka“⁶⁹, pagal kurį nuteisimo atveju proceso išlaidų našta tenka kaltu pripažintam asmeniui.

Vis dėlto, advokato išlaidų teisinis vertinimas nuteisimo atveju priklauso nuo to, kokių teisiniu pagrindu ir kokiomis lėšomis buvo finansuojama kaltinamojo gynyba. Kaip jau minėta, gynėjui gali mokėti pats proceso dalyvis arba jam gali būti skiriama valstybės garantuojama teisinė pagalba. Dažniausiai⁷⁰ gynyba apmokama valstybės garantuojamos teisinės pagalbos lėšomis

⁶⁹ Rima Ažubalytė ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁷⁰ 2025 metais BPK 51 ir 322 straipsnių pagrindu būtinas gynėjas paskirtas apie 17 500 atvejų. Tuo tarpu gynėjo paskyrimas bendrąja tvarka, atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį, sudarė apie 6 500 atvejų. „Valstybės garantuojamos

nustačius, kad gynėjo dalyvavimas būtinas, t. y. BPK 51 ir 322 straipsnių pagrindu. BPK 51 straipsnyje įstatymų leidėjas išskiria atvejus, kai dėl konkrečios situacijos baudžiamasis procesas negalimas be įtariamojo ar kaltinamojo gynėjo dalyvavimo (pvz. nagrinėjant bylas dėl veikų, kuriomis įtariamas ar kaltinamas nepilnametis, nagrinėjant bylą teisme pagreitinto proceso tvarka ir t. t.). Verta paminėti, kad BPK 51 straipsnio 1 dalyje pateikiamas sąrašas nėra baigtinis ir to paties straipsnio 2 dalis suteikia diskrecijos teisę ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui pripažinti, kad gynėjo dalyvavimas būtinas ir kitais atvejais, jeigu, jų nuomone, be gynėjo pagalbos įtariamojo ar kaltinamojo teisės ir teisėti interesai nebūtų reikiamai ginami. Toks teisinis reguliavimas leidžia sprendimą dėl būtino gynėjo dalyvavimo priimti individualiai, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, ir taip užtikrinti asmeniui veiksmingą profesionalią gynybą baudžiamajame procese.

Atsižvelgiant į BPK 51 straipsnio ir kitų teisės normų, numatančių būtiną gynėjo dalyvavimą, paskirtį, gynėjas šiuo pagrindu skiriamas nevertinant asmens, kuriam jis skiriamas, turtinės padėties. Tai reiškia, kad net ir tais atvejais, kai įtariamasis ar kaltinamasis yra finansiškai pajėgus samdytis pasirinktą advokatą, tačiau jo nesikviečia, delsia tai padaryti ar atsisako jį kviešti, valstybė užtikrina būtino gynėjo dalyvavimą baudžiamajame procese. Tada paskiriamas Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos parinktas advokatas, kurio paslaugos apmokamos valstybės lėšomis.

Vis dėlto, toks valstybės prisiimtas gynybos išlaidų apmokėjimas baudžiamojo proceso eigoje savaime nereiškia, kad galutinė šių išlaidų finansinė našta visais atvejais tenka valstybei. Priešingai, BPK 106 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, pripažinęs kaltinamąjį kaltu, teismas, priimdamas nuosprendį, sprendžia dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų, susidariusių dėl būtino gynėjo dalyvavimo, išieškojimo iš kaltinamojo, atsižvelgdamas į jo turtinę padėtį, išskyrus BPK 51 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nurodytus atvejus. Taigi įstatyme įtvirtinta, kad valstybės patirtos išlaidos gynėjo paslaugoms apmokėti, kai gynėjas buvo paskirtas esant būtinybei, pasibaigus baudžiamajai bylai iš kaltinamojo nėra išieškomos tik dviem atvejais: kai byla nagrinėjama dėl veikų, kuriomis įtariamas ar kaltinamas nepilnametis (BPK 51 straipsnio 1 dalies 1 punktas), ir kai nagrinėjamos neregijų, kurčių, nebylių bei kitų asmenų, dėl fizinių ar psichinių trūkumų negalinių pasinaudoti teise į gynybą, bylos (BPK 51 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Visais kitais atvejais teismas, įvertinęs kaltinamojo turtinę padėtį ir įvertinęs, kad jis yra pajėgus atlyginti valstybei jo gynėjo paslaugoms apmokėti patirtas išlaidas, gali jas iš kaltinamojo priteisti. Taigi, valstybės lėšomis apmokėta būtino gynėjo pagalba baudžiamajame procese laikytina gynybos užtikrinimo mechanizmu, o galutinis išlaidų paskirstymas sprendžiamas priimant nuosprendį. Tokiu būdu

valstybė proceso metu garantuoja teisę į gynybą, tačiau teismui pripažinus asmenį kaltu, gali susigrąžinti dėl būtino gynėjo dalyvavimo patirtas išlaidas.

Šiame kontekste svarbu paminėti, kad advokato išlaidų atlyginimas valstybei įgauna prevencinę funkciją. Jis skatina proceso dalyvius elgtis sąžiningai ir atsakingai naudojantis savo procesinėmis teisėmis. Tai ypač reikšminga tais atvejais, kai asmuo objektyviai gali savo lėšomis pasitelkti pasirinktą advokatą, tačiau proceso eigą mėgina vilkinti, pavyzdžiui, nuolat prašydamas atidėti procesinius veiksmus ar teismo posėdžius dėl to, kad jo pasirinktas gynėjas konkrečiu metu negali dalyvauti. Žinojimas, kad tokiose situacijose gali būti paskirtas valstybės garantuojamas advokatas, o vėliau sprendžiamas ir valstybės patirtų išlaidų išieškojimo klausimas, veikia kaip tam tikra procesinė drausminimo priemonė. Tai mažina prielaidas piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis ir prisideda prie operatyvesnio bei efektyvesnio baudžiamojo proceso užtikrinimo.

Naujausioje teismų praktikoje taip pat akcentuojama pareiga iš anksto informuoti asmenį apie galimas būtino gynėjo skyrimo finansines pasekmes. Antai Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2026 m. kovo 24 d. nuosprendyje nurodė, kad neinformavus asmens apie galimą vėlesnį išlaidų priteisimą, gali būti sprendžiama šių išlaidų nepriteisti: „<...> šiuo atveju pažymėtina, kad sutinkant su nuteistųjų argumentais, juridiniam asmeniui UAB „N“ nebuvo išaiškinta, kad paskirtos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidos dėl būtino gynėjo dalyvavimo, atsižvelgiant į juridinio asmens turtinę padėtį, gali būti išiešotos į valstybės biudžetą. Todėl atsižvelgiant į tai, bei įvertinus, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos parinktas gynėjas juridiniam asmeniui UAB „N“ buvo paskirtas teismo iniciatyva, aukštesnysis teismas sprendžia, kad 810,84 Eur valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo išlaidos iš UAB „N“ negali būti priteisiamos.“⁷¹ Taigi svarbu ne tik užtikrinti, kad esant būtinybei gynėjas dalyvautų, bet ir įspėti asmenį, kad priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, gali būti priimtas ir sprendimas tokias išlaidas iš jo išieškoti.

Tačiau nagrinėjant Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos (toliau – Tarnyba) paskirto advokato išlaidų priteisimo iš nuteistojo klausimą, negalima nepastebėti, kad, vis dėlto, praktikoje šis modelis veikia ganėtinai vangiai. Norint rasti realią bylą, kurioje teismas būtų priėmęs sprendimą priteisti iš nuteistojo lėšas, kuriomis iš valstybės lėšų buvo apmokėtos būtino gynėjo dalyvavimo išlaidos, reikia tikrai pasistengti. Tai patvirtina ir Tarnybos pateikti⁷² 2025 m. duomenys. Baudžiamosiose bylose Tarnyba pateikė 10 197 pažymas dėl išlaidų atlyginimo tais atvejais, kai asmeniui buvo paskirtas antrinės teisinės pagalbos advokatas. Tačiau teismai dėl šiose pažymose nurodytų išlaidų pasisakė tik 4 428 atvejais. Iš jų išlaidos visiškai arba iš dalies buvo priteistos tik

⁷¹ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2026 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-33-999/2026“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., <https://www.infolex.lt/tp/2412167>.

⁷² Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos 2026 m. balandžio 23 d. atsakymas į autorės el. pašto pateiktą paklausimą.

465 atvejais, o bendra priteista suma sudarė 243 653,27 Eur. Tais atvejais, kai teismas dėl išlaidų apskritai nepasisako, Tarnyba papildomai kreipiasi dėl jų priteisimo, tačiau ir šis mechanizmas praktikoje išlieka mažai veiksmingas: pagal 2025 m. pateiktas patikslintas pažymas papildomai priteista suma sudarė tik 11 025,11 Eur. Taigi teismai pasisakė mažiau nei dėl pusės Tarnybos pateiktų prašymų priteisti iš nuteistojo gynėjo paslaugoms apmokėti patirtas išlaidas, o sprendimas priteisti šias išlaidas buvo priimtas vos maždaug 5 proc. visų atvejų. Nors kasacinis teismas yra konstatavęs, kad: „<...> teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo išieškojimas iš nuteistojo yra nesuderinamas su teismo pareiga užtikrinti jo teisę į gynybą paprastai tik tada, kai valstybės garantuojama teisinė pagalba suteikiama realių laisvės atėmimo bausmę atliekančiam nuteistajam ar nuteistajam, prieš kurį paduotas skundas jo teisinę padėtį bloginančiais pagrindais <...>“⁷³, praktikoje teismai dažniausiai sprendžia, kad asmuo, kuriam buvo paskirtas būtinas gynėjas yra finansiškai nepajėgus atlyginti valstybei patirtų išlaidų, todėl jų nepriteisia. Toks vertinimas ir sprendimas yra glaudžiai susijęs su kitu įstatyminiu pagrindu skirti valstybės garantuojamą gynėją, įtvirtintu BPK 50 straipsnio 3 dalyje. Joje nustatyta, kad tais atvejais, kai įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis prašo užtikrinti gynėjo dalyvavimą, tačiau gynėjo dalyvavimas nėra būtinas pagal BPK 51 straipsnį ar neprivalomas kitais įstatymų numatytais atvejais, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas išaiškina jam teisės į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą įgyvendinimo tvarką. Tokiais atvejais gynėjas skiriamas bendrąja tvarka, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymu, todėl esminę reikšmę turi asmens turtinės padėties vertinimas. Kai valstybės garantuojama teisinė pagalba suteikiama dėl sunkios asmens turtinės padėties, teisė į valstybės finansuojamą gynybą nėra kvestionuojama, o tokios pagalbos suteikimas neturi sukelti asmeniui papildomų finansinių padarinių, todėl tokiais atvejais, net ir pripažinus asmenį kaltu, valstybės patirtos išlaidos gynėjo paslaugoms apmokėti nėra priteisiamos iš nuteistojo ir galutinai lieka valstybei.

Panašus, tačiau sistemiškai nuoseklesnis modelis taikomas Latvijoje. Latvijos baudžiamojo proceso kodekso⁷⁴ 367 straipsnyje procesinėmis išlaidomis laikomos, be kita ko, išlaidos advokatui tais atvejais, kai teisinės pagalbos išlaidos dengiamos iš valstybės lėšų. Šių išlaidų paskirstymas sprendžiamas baudžiamojoje byloje pagal 368 straipsnį: procesinės išlaidos paprastai gali būti išieškomos iš nuteistojo (išskyrus atvejus, kai nuteistojo turtinė padėtis to neleidžia), tačiau dalinio išteisinimo (nuteisimo) atveju iš jo gali būti priteisiamos tik tos išlaidos, kurios susijusios su kaltinimo dalimi, dėl kurios asmuo pripažintas kaltu. Vadinasi, Latvijos teisinis reguliavimas pripažįsta, kad mišri baudžiamosios bylos baigtis turi lemti ir diferencijuotą procesinių išlaidų paskirstymą.

⁷³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-240-489/2022“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., <https://www.infolex.lt/tp/2119606>.

⁷⁴ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymas (ang. Criminal Procedure Law), LIKUMI, žiūrėta 2026 m. gegužės 7 d., <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>.

Šiuo požiūriu Latvijos modelis yra reikšmingas lyginamasis pavyzdys vertinant Lietuvos teisinio reguliavimo trūkumus. Latvijos modelyje atsisakoma griežtos „viskas arba nieko“ logikos, kai asmens pripažinimas kaltu bent dėl vienos kaltinimo dalies paneigia galimybę atsižvelgti į tai, kad dėl kitų kaltinimų baudžiamasis persekiojimas buvo nepagrįstas. Vietoje to taikomas proporcingas išlaidų paskirstymo modelis, pagal kurį finansinės pasekmės siejamos su realiu baudžiamojo proceso rezultatu, o ne vien su formaliu nuteisimo faktu. Toks reguliavimas geriau atitinka teisingumo ir sąžiningo proceso reikalavimus, nes neleidžia visos proceso išlaidų naštos perkelti asmeniui tais atvejais, kai reikšminga kaltinimų dalis nepasitvirtino.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenį pripažinus kaltu išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas priklauso nuo to, koku pagrindu ir kieno lėšomis buvo finansuojama gynyba. Kai gynėjo paslaugas apmokėjo nuteistasis, šios išlaidos paprastai lieka jo paties finansine našta. Tuo tarpu, kai gynėjas buvo paskirtas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos pagrindu, galutinis išlaidų paskirstymas priklauso nuo konkretaus teisinio pagrindo: esant būtino gynėjo dalyvavimo atvejams įstatymas leidžia spręsti dėl valstybės patirtų išlaidų priteisimo iš nuteistojo, o kai teisinė pagalba suteikiama dėl sunkios asmens turtinės padėties, šios išlaidos paprastai lieka valstybei. Taigi BPK 106 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintas reguliavimas atskleidžia įstatymo leidėjo siekį suderinti teisės į gynybą užtikrinimą, valstybės patirtų išlaidų kompensavimo galimybę ir individualų teisingą kiekvienos bylos aplinkybių įvertinimą.

Vis dėlto, išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas įgyja kitokį turinį tais atvejais, kai baudžiamasis procesas baigiamas ne apkaltinamuoju nuosprendžiu, bet asmens išteisinimu. Todėl toliau tikslinga analizuoti, kaip šis klausimas sprendžiamas išteisinimo atveju.

3.2. Išlaidų gynėjui atlyginimas asmens išteisinimo atveju

Asmens išteisinimo atveju išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas Lietuvos baudžiamajame procese ilgą laiką buvo vienas problemiškesnių proceso išlaidų instituto aspektų. Šios problemos esmė buvo ta, kad nors asmens teisė į gynybą ir teisė naudotis advokato pagalba baudžiamajame procese nekelia abejonių, ilgą laiką nebuvo aiškiai ir nuosekliai sureguliuota, ar asmeniui, kurio atžvilgiu valstybės kaltinimas pasirodė nepagrįstas, turi būti kompensuojamos jo patirtos išlaidos gynėjui. Ši problema yra reikšminga ne vien išteisintojo turtinių interesų požiūriu. Ji atskleidžia platesnį klausimą – ar baudžiamasis procesas, pasibaigęs asmeniui palankiai, realiai atkuria jo teisinę padėtį, ar tik formaliai konstatuoja kaltinimo nepagrįstumą, palikdamas asmeniui finansines proceso pasekmes. Dėl to išlaidų gynėjui atlyginimas išteisinimo atveju turėtų būti vertinamas kaip teisės į

gynybą ir veiksmingos teisminės gynybos garantijų dalis, o ne kaip papildoma ar išimtinė kompensacinė priemonė.

Šią problemą detalizavo M. Šalčius ir A. Milinis⁷⁵, analizuodami išteisinto asmens gynybos išlaidų atlyginimo modelį Europos valstybių kontekste. Autoriai pagrįstai pabrėžia, kad išteisintojo gynybos išlaidų atlyginimo klausimas negali būti išsprendžiamas vien nustatant formalią teisę kreiptis dėl kompensacijos. Reikšminga ir tai, ar toks mechanizmas yra pakankamai aiškus, prieinamas ir efektyvus, nes priešingu atveju asmuo, nors ir pasiekęs palankų procesinį rezultatą, faktiškai lieka patyręs baudžiamojo proceso nulemtą finansinę naštą. Šiuo požiūriu Lietuvos reguliavimo problema iki BPK 106 straipsnio 3 dalies įtvirtinimo buvo ne tik kompensavimo taisyklės nebuvimas, bet ir tai, kad išteisintajam buvo perkeliama pareiga inicijuoti naują procesą prieš valstybę. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje⁷⁶, Europos Sąjungos teisė savaime nenustato valstybėms pareigos įtvirtinti išteisinto asmens teisę į gynybos išlaidų atlyginimą, tačiau ši teisė, ją vertinant Konvencijos 6 straipsnio ir veiksmingos teisminės gynybos požiūriu, negali būti taikoma taip, kad asmeniui palankus baudžiamojo proceso rezultatas realiai paliktų jam nepagrįstą finansinę naštą. Šiuo aspektu išlaidų gynėjui atlyginimas vertintinas ne kaip privilegija, bet kaip viena iš priemonių veiksmingai apsiginti nuo pareikštų įtarimų ar kaltinimų. Dėl šios priežasties išteisinto asmens patirtų gynybos išlaidų atlyginimo klausimas negali būti vertinamas vien formaliai – kaip techninis proceso išlaidų paskirstymo aspektas. Jis tiesiogiai susijęs su tuo, ar baudžiamasis procesas, pasibaigęs asmeniui palankiu rezultatu, iš tiesų atkuria jo teisinę padėtį, ar, priešingai, palieka jam neproporcingas finansines pasekmes vien dėl būtinybės gintis nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo. Teisės teorijoje⁷⁷ pagrįstai pažymima, kad būtent EŽTT ir Konstitucinio Teismo sprendimai⁷⁸ aktualizavo šią problemą ir paskatino keisti tiek įstatyminių reguliavimą, tiek teismų praktiką.

Iki 2021 m. kovo 19 d. Konstitucinio Teismo nutarimo⁷⁹ ir po jo sekusių BPK pakeitimų išteisintasis neturėjo aiškiai įstatyme įtvirtintos teisės toje pačioje baudžiamojoje byloje reikalauti iš valstybės jo patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų gynėjui atlyginimo. Dėl to praktikoje buvo laikomasi požiūrio, kad tokios išlaidos siejamos ne su baudžiamojo proceso išlaidų institutu, bet su valstybės civiline atsakomybe už neteisėtą baudžiamąjį persekiojimą, t. y. reikalaujamos atskiroje civilinėje

⁷⁵ Marijus Šalčius ir Albertas Milinis, „Problems of Reimbursement of Expenses for the Defence Lawyer’s Representation in the Case of a Judgment of Acquittal“, *European Studies – the Review of European Law, Economics and Politics* 10, nr. 1 (2023): 183, 187–188, 204–205, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d., <https://doi.org/10.2478/eustu-2023-0008>.

⁷⁶ Žr. 1 skyrių „Advokato darbo apmokėjimas kaip proceso išlaidų baudžiamajame procese pagrindas“.

⁷⁷ Mindaugas Girdauskas ir Rima Ažubalytė, „Išteisintojo išlaidų advokatui priteisimas iš nukentėjusiojo pagal Lietuvos teisę“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁷⁸ Čia turima omenyje Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimą byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą* ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimą Nr. KT45-A-N3/2021.

⁷⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021, konstitucinės justicijos byla Nr. 10-A/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 302¹ straipsnio, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Infollex, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/1978206>.

byloje kaip žala. Antai LAT 2011 m. gruodžio 2 d. nutartimi išaiškino, kad: „<...> sprendžiant valstybės civilinės deliktinės atsakomybės už žalą, grindžiamą neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais (neveikimu) baudžiamojo proceso metu, klausimą, dėl baudžiamojo proceso civilinių teisinių padarinių sprendžiama remiantis atitinkamomis CK normomis, reglamentuojančiomis civilinę atsakomybę žalos atlyginimo forma, ir CPK normomis, nustatančiomis įrodinėjimo bei įrodymų vertinimo taisykles. Dėl to tais atvejais, kai išteisinto asmens patirtos dėl baudžiamojo proceso išlaidos neatlygintos baudžiamojo proceso teisės normų nustatyta tvarka ir asmuo kreipiasi su civiliniu ieškiniu valstybei, pažeidusiai pozityvias pareigas, įgyvendinant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, tokios išlaidos gali būti turtinės žalos sudėtinė dalis <...>“⁸⁰

Vertintina, kad toks teisinis reguliavimas, kai išteisinimo atveju asmeniui nebuvo užtikrinamas aiškus ir veiksmingas jo patirtų išlaidų gynėjui atlyginimas, neproporcingai apsunkino jo padėtį. Baudžiamasis procesas asmeniui paprastai sukelia ne tik finansinę naštą, bet ir reikšmingą psichologinę bei emocinę įtampą, susijusią su pačiu baudžiamojo persekiojimo faktu, jo trukme ir būtinybe gintis nuo pareikštų kaltinimų. Dėl šios priežasties reguliavimas, kuriuo po išteisinimo tenka inicijuoti dar vieną atskirą procesą vien tam, kad būtų susigrąžintos gynybai patirtos išlaidos, negalėjo būti laikomas efektyvia ir realiai prieinama teisių gynimo priemone. Toks modelis reiškė papildomą bylinėjimosi naštą, naujas laiko ir finansines sąnaudas, taip pat neapibrėžtumą dėl galutinio rezultato. Todėl praktikoje galėjo susiklostyti situacijos, kai asmuo, nors ir buvo išteisinamas, vis dėlto likdavo patyręs tiek reikšmingų neigiamų išgyvenimų dėl jo atžvilgiu vykdyto baudžiamojo proceso, tiek ir realių turtinių praradimų, susijusių su būtinybe savo lėšomis apmokėti gynėjo paslaugas, nes nusprendavo naujo proceso dėl žalos atlyginimo nebeinicijuoti.

EŽTT byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą* pripažino, kad nacionalinis reguliavimas ir jo taikymas, neleidęs asmenims, laimėjusiems bylą, atgauti būtinų ir pagrįstų gynybos išlaidų, pažeidė teisę kreiptis į teismą. EŽTT akcentavo ne vien formalų bylos laimėjimo faktą, bet ir tai, kad teisė kreiptis į teismą turi būti reali ir efektyvi, o ne apsunkinta tokiomis išlaidomis, kurios gali atgrasyti asmenį nuo savo teisių gynimo. Būtent, šios įžvalgos vėliau buvo reikšmingos Konstituciniam Teismui sprendžiant analogišką problemą baudžiamojo proceso kontekste, kai buvo vertinama, ar su Konstitucija suderinama situacija, kai išteisintas asmuo neturi aiškios galimybės atgauti būtinų ir pagrįstų išlaidų gynėjui. Konstitucinis Teismas 2021 m. kovo 19 d. nutarime konstatavo, kad: „BPK 106 straipsnis (su 2020 m. birželio 26 d. pakeitimu) tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatui, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.“ Šis nutarimas tapo esminiu lūžiu

⁸⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/296379>.

baudžiamajame procese sprendžiant išteisiniojo patirtų advokato išlaidų atlyginimo klausimą. Juo remiantis 2022 m. balandžio 12 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1011 (įsigaliojo 2022 m. gegužės 1 d.), kuriuo BPK 106 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, numatančia, kad asmens išteisinimo atveju, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Taigi Konstitucinio Teismo nutarimas iš esmės pakeitė išteisiniojo patirtų gynybos išlaidų atlyginimo sampratą baudžiamajame procese ir nulėmė aiškaus įstatyminio pagrindo įtvirtinimą BPK 106 straipsnio 3 dalyje, įpareigojančio teismą spręsti dėl būtinų ir pagrįstų advokato išlaidų atlyginimo iš valstybės lėšų. Ir nors ši formuluotė iš pažiūros pašalina Konstitucinio Teismo sprendime įvardintus BPK trūkumus, taikymas praktikoje vis dar kelia klausimų. 2022 m. įsigaliojęs BPK 106 straipsnio 3 dalies pakeitimas laikytinas esminiu posūkiu, nes po išteisinamojo nuosprendžio asmeniui nebereikia inicijuoti atskiros civilinės bylos prieš valstybę, pakanka prašymą dėl būtinų ir pagrįstų gynybos išlaidų atlyginimo pateikti toje pačioje baudžiamojoje byloje. Vis dėlto šio pakeitimo taikymo apimtis išliko siaura, nes įstatymo leidėjas tiesiogiai pašalino tik Konstitucinio Teismo konstatuotą reguliavimo spragą visiško išteisinimo atveju, bet neįtvirtino bendresnio mechanizmo kitoms asmeniui palankioms proceso baigtims.

Atskirai vertintinos situacijos, kai baudžiamasis procesas baigiasi ne visišku išteisinimu, bet asmeniui iš esmės palankiu arba mišriu rezultatu. Tokiais atvejais formaliai gali būti priimamas apkaltinamasis nuosprendis, tačiau reikšminga kaltinimo dalis nepasitvirtina: asmuo išteisinamas dėl dalies veikų, kaltinimas perkvalifikuojamas į lengvesnę nusikalstamą veiką, atmetama dalis kvalifikuojančių požymių arba asmuo pripažįstamas kaltu tik dėl nedidelės kaltinimo dalies. Nors tokia proceso baigtis nėra tapati visiškam išteisinimui, materialiuoju požiūriu ji gali reikšti, kad valstybės pareikštas kaltinimas didžiąja apimtimi buvo nepagrįstas.

Vis dėlto, teisiškai sudėtingiausia situacija susiklosto tada, kai proceso dalyvis dėl dalies kaltinimų išteisinamas, tačiau dėl kitos dalies pripažįstamas kaltu. Tokiu atveju vien aplinkybė, kad tam tikra kaltinimo dalis nepasitvirtino dar nereiškia, kad asmuo laikytinas išteisintu BPK 106 straipsnio 3 dalies prasme. LAT 2023 m. gegužės 23 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023⁸¹ aiškindamas sąvokos „išteisinamas“ reikšmę pažymėjo, kad: „<...> pagal baudžiamojo proceso įstatymą kaltinamasis, dėl kurio yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis, tampa nuteistuoju, o išteisintuoju asmeniu tampa ne bet koks kaltinamasis, o tik toks, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis (BPK 22 straipsnio 4 dalis). <...> darytina išvada, kad šiuo metu galiojančios BPK 106

⁸¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2165584>.

straipsnio 3 dalies nuostatos dėl kaltinamojo turėtų išlaidų advokato paslaugoms baudžiamajame procese apmokėti atlyginimo iš valstybės lėšų taikytinos tik tais atvejais, kai dėl asmens, kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, priimamas teismo išteisinamasis nuosprendis, kuriuo šis asmuo baudžiamajame byloje yra išteisinamas, t. y. pagal BPK 297 straipsnį teismo Lietuvos Respublikos vardu pripažįstama, kad tas asmuo, nagrinėjimo teisme dalyvis, dėl kurio BPK nustatyta tvarka buvo priimtas kaltinamasis aktas, iš viso nepadarė nė vienos pavojingos ir baudžiamąjį įstatymą uždraustos veikos arba nustatyta, kad, neįrodyta, jog kaltinamasis dalyvavo padarant bent vieną nusikalstamą veiką.“ Taigi LAT daro išvadą, kad kaltinamasis, kuris buvo išteisintas tik dėl dalies jam įtariamų nusikalstamų veikų, BPK 106 straipsnio 3 dalies prasme, nėra laikomas išteisintuoju. Ir nors toks aiškinimas, lingvistiškai vertinant teisės normą, atrodo nuoseklus, vis dėlto BPK 106 straipsnio 3 dalies atsiradimo aplinkybės, šios normos paskirtis ir įstatymo leidėjo siekti tikslai leidžia abejoti arba bent jau diskutuoti dėl tokio aiškinimo pagrįstumo. Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimo esmė buvo ne vien atlyginti asmeniui patirtas išlaidas, kuriam suteiktas išteisintojo statusas, bet užtikrinti, kad asmeniui nebūtų palikta neproporcinga būtinų gynybos išlaidų našta tais atvejais, kai valstybės kaltinimas nepasitvirtina. Todėl tais atvejais, kai kaltinimas nepasitvirtina reikšminga apimtimi, absoliutus atsisakymas svarstyti bent dalies išlaidų atlyginimą, manytina, neatitinka šios konstitucinės logikos.

Šiuo aspektu svarbu atskirti asmens procesinį statusą nuo realaus bylos rezultato. Asmuo, kuris pripažįstamas kaltu dėl vienos mažiau reikšmingos veikos, tačiau išteisinamas dėl sunkiausių ar didžiausių proceso dalį sudariusių kaltinimų, formaliai tampa nuteistuoju. Tačiau materialiąja prasme (didžioji) dalis valstybės kaltinimo jo atžvilgiu buvo paneigta. Todėl išlaidų atlyginimo klausimas turėtų būti sprendžiamas ne pagal formulę „išteisintas arba neišteisintas“, bet įvertinant, ar galima identifikuoti išlaidas, patirtas ginantis nuo nepasitvirtinusios kaltinimo dalies. LAT praktikos apžvalgoje⁸² taip pat nurodyta, kad BPK 106 straipsnio 3 dalies sąvoka „išteisinamas“ aiškinama siaurai, siejant ją su išteisinamojo nuosprendžio priėmimu, o ne su kiekviena palankia kaltinimo dalies baigtimi.

Štai įsivaizduokime, kad asmuo kaltinamas padaręs sunkų nusikaltimą bendrininkų grupėje, baudžiamasis procesas ilgas ir sudėtingas, vyksta ne vienas teismo posėdis, kaltinamojo gynėjas aktyviai dalyvauja visame procese, kas lemia dideles išlaidų gynybai sumas. Ir toks asmuo sėkmingai apsigina nuo didžiosios dalies kaltinimų, tačiau pripažįstamas kaltu dėl baudžiamąjį nusižengimo, tačiau nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso⁸³ (toliau – BK) 37 straipsnio pagrindu (dėl nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo). Šis asmuo,

⁸² „Lietuvos aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga 2023 m. gegužė“, LAT, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2023/06/lat_aktuali_praktika_geguze_2023.pdf?utm.

⁸³ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.infolex.lt/ta/66150>.

formaliai nelaikomas išteisintuoju, todėl teismui priimant galutinį sprendimą negali tikėtis jokio, net ir dalinio, patirtų išlaidų atlyginimo, nepaisant to, kad bylos baigtis yra akivaizdžiai neproporcinga jam tenkančiai finansinei naštai. Jau minėtoje LAT byloje⁸⁴ susiklostė panaši situacija: „*Apeliacinės instancijos teismas nuteistajam pakeitė pirmosios instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį dėl atskirų veikų padarymo, dalį jo panaikindamas, nustatęs, kad neįrodyta, jog nuteistasis dalyvavo padarant dvi iš kaltinime nurodytų trijų nusikalstamų veikų.*“ Tačiau, net ir išteisinus asmenį dėl dviejų kaltinimų iš pareikštų trijų, teisėjų kolegija konstatavo, kad: „<...> *apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, kad asmuo, kuriam apkaltinamasis nuosprendis panaikintas tik iš dalies, – išteisintasis, ir priteisdamas jam iš valstybės atlyginti jo turėtas išlaidas advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti, padarė esminį BPK 106 straipsnio 3 dalies pažeidimą.*“ Taigi asmuo, gindamasis nuo didžiosios dalies jam pareikštų kaltinimų, patyrė reikšmingų finansinių išlaidų, tačiau, nepaisant to, kad ši kaltinimų dalis nepasitvirtino, jis vis tiek liko ne tik nuteistas, bet ir patyręs neproporcingą finansinę naštą, susijusią su savo dalinio nekaltumo įrodymu.

Toks siauras BPK 106 straipsnio 3 dalies normos taikymo aiškinimas kritikuotinas dėl galimo neatitikimo teisinei logikai ir teisingumo principui, nes jis neatskiria gynybos išlaidų, kurias asmuo patyrė gindamasis nuo nepasitvirtinusių kaltinimų, nuo tų išlaidų, kurios susijusios su kaltinimais, dėl kurių priimtas apkaltinamasis procesinis sprendimas. Dėl to asmuo, objektyviai apgynęs reikšmingą savo pozicijos dalį ir pašalinęs dalį valstybės pareikštų kaltinimų, vis tiek priverstas pats padengti šios gynybos kainą.

Panaši situacija dėl advokato išlaidų atlyginimo yra ir tais atvejais, kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas. LAT, aiškindamas „išteisintojo“ sąvoką BPK 106 straipsnio 3 dalies kontekste, kalba tik apie teismų priimamus sprendimus: „*pagal BPK 29 straipsnio 1 dalį, 297 straipsnį nuosprendis yra Lietuvos Respublikos teismo Lietuvos Respublikos vardu priimamas dokumentas, liudijantis reikšmingus faktus: 1) pirmosios instancijos teismo teisiamajame posėdyje priimtas dokumentas, kuriuo kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu ir, jeigu kaltinamasis pripažįstamas kaltu, jam skiriama bausmė arba jis atleidžiamas nuo bausmės; 2) dokumentas, kuriuo apeliacinės instancijos teismas pakeičia arba panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį; 3) dokumentas, kuriuo pirmosios ar apeliacinės instancijos teismas nutraukia bylą.*“⁸⁵ Taigi remiantis šiuo išaiškinimu darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje užbaigus procesą, t. y. bylai nepasiekus teismo bylos nagrinėjimo, proceso dalyvis, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, nelaikomas išteisintuoju. Tai reiškia, kad toks proceso dalyvis, kaip ir išteisintas dėl dalies kaltinimų, baigiant baudžiamąjį procesą, neturi galimybės pasinaudoti BPK 106 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta teise į

⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2165584>.

⁸⁵ Ibid.

išlaidų gynybai atlyginimą. Klausimai dėl proceso dalyvių, kurie dalyje kaltinimų išteisinami arba, kurių atžvilgiu vykdytas ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, nebuvo keliami Konstituciniam Teismui priimant 2021 m. kovo 19 d. nutarimą, todėl liko tiesiogiai nepalieti ir atitinkamai nereguluoti BPK normomis.

Teisės teorijoje⁸⁶ pagrįstai pažymima, kad asmuo, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas nutraukiamas prokuroro nutarimu konstatavus, jog nusikalstama veika nepadaryta, ir asmuo, kuris išteisinamas teismo nuosprendžiu, materialiąja prasme yra labai panašioje padėtyje: abiem atvejais baudžiamasis procesas nepatvirtina, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Vis dėlto tik antrajam asmeniui BPK 106 straipsnio 3 dalis tiesiogiai suteikia teisę į būtinų ir pagrįstų gynėjo išlaidų atlyginimą. Toks diferencijavimas kelia abejonių dėl asmenų lygiateisiškumo, nes kompensacijos galimybė priklauso ne nuo to, ar kaltinimas buvo pagrįstas, o nuo formalios proceso stadijos ir institucijos, priėmusios galutinį sprendimą, nors abiem atvejais rezultatas asmeniui yra iš esmės tas pats – asmeniui teko gintis nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo.

Taigi nutraukus ikiteisminį tyrimą, kaip ir išteisinus dėl dalies kaltinimų teisme, asmuo negali tikėtis, kad tame pačiame procese bus išspręstas advokato išlaidų atlyginimo klausimas. Tokiais atvejais asmuo savo interesus gali ginti tik inicijuodamas civilinį procesą ir reikalaudamas atlyginti baudžiamajame procese patirtas išlaidas advokatui valstybės deliktinės atsakomybės pagrindu. Toks modelis siejamas su doktrinoje formuojamu požiūriu, kad tais atvejais, kai konkrečiame procese nėra specialių proceso teisės normų, reglamentuojančių išlaidų atlyginimą, tačiau proceso veiksmai asmens atžvilgiu buvo neteisėti, asmeniui turi būti užtikrinta galimybė šių išlaidų atlyginimo siekti kitoje byloje⁸⁷. Taigi baudžiamajame procese nesant specialaus mechanizmo išlaidų atlyginimui, kai asmuo dėl dalies kaltinimų išteisinamas arba ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, egzistuoja prielaidos jų kompensavimo siekti civilinio proceso tvarka.

Vis dėlto, toks kelias nėra nei paprastas, nei efektyvus. Siekdamas atgauti baudžiamajame procese patirtas išlaidas asmuo turi pradėti naują procesą, iš naujo įrodinėti savo reikalavimo pagrįstumą, taip pat neteisėtų veiksmų faktą ir patirti papildomų laiko, emocinių bei finansinių sąnaudų. Antai, LAT 2025 m. sausio 23 d. priėmė nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-17-403/2025⁸⁸, kurioje, be kita ko, buvo sprendžiamas ir valstybės deliktinės atsakomybės klausimas: *„ieškovas ieškinį grindė neteisėtais teisėsaugos institucijų, pareigūnų veiksmais baudžiamojo proceso metu, kuris tęsėsi nuo 2008 m. balandžio 14 d. iki 2018 m. gruodžio 19 d. Šiuo laikotarpiu ieškovui buvo*

⁸⁶ Marijus Šalčius ir Albertas Milinis, „Problems of Reimbursement of Expenses for the Defence Lawyer’s Representation in the Case of a Judgment of Acquittal“, *European Studies – the Review of European Law, Economics and Politics* 10, nr. 1 (2023): 194, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d., <https://doi.org/10.2478/eustu-2023-0008>.

⁸⁷ Mindaugas Girdauskas ir Rima Ažubalytė, „Išteisintojo išlaidų advokatui priteisimas iš nukentėjusiojo pagal Lietuvos teisę“, *Vilnius University Open Series* (2024), žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17-403/2025“, INFOLEX, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2292795#pa4>.

iškeltos 6 baudžiamosios bylos <...>“. Dalis ikiteisminių tyrimų buvo nutraukti dėl senaties, dalyje kaltinimų asmuo išteisintas ir tik pagal vieną BK straipsnį pripažintas kaltu. Ieškinyje dėl žalos atlyginimo asmuo nurodė, kad viso baudžiamojo proceso metu, be kita ko: „buvo nepataisomai sugadinta ieškovo sveikata, dėl stipraus streso, nerimo ir baimės jausmo ieškovas patyrė 4 infarktus, pareigūnų veiksmai lėmė depresiją, nerimą, nemigą, tokio pobūdžio išgyvenimai tęsėsi daugiau kaip 10 metų, pasekmės liko visam gyvenimui.“ Taigi, po tokio ilgo ir sudėtingo baudžiamojo persekiojimo, asmuo dar penkis metus bylinėjosi su valstybę atstovaujančiomis institucijomis civiliniame procese vien tam, kad būtų išspręstas žalos atlyginimo klausimas.

Kalbant apie advokato išlaidų atlyginimą bylos nutraukimo atveju, įdomi 2023 m. gegužės 17 d. LAT priimta nutartis baudžiamojoje byloje⁸⁹, kurioje Marijampolės apylinkės teismo nutartimi baudžiamoji byla nutraukta, nustačius, kad kaltinamojo veikoje yra BK 28 straipsnio 2 dalyje nustatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, dėl kurios baudžiamasis procesas nėra galimas (BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punktas). Šioje byloje teisėjų kolegija vertino, kad: „<...> teismui nustačius, jog traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens veiksmai padaryti būtiniosios ginties situacijoje, ir nutraukus asmeniui baudžiamąją bylą šiuo pagrindu, toks teismo sprendimas faktiškai atitinka asmens išteisinimo pagrindą, nustatytą BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punkte, – nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Be to, tiek teismo išteisinamasis nuosprendis, tiek ir teismo nutartis nutraukti baudžiamąją bylą dėl būtiniosios ginties faktiškai turi vienodą teisinę reikšmę, nes abiem atvejais teismų sprendimai asmeniui nesukelia jokių neigiamų teisinių pasekmių.“ Taigi šioje byloje teismas, priešingai nei anksčiau aptartose situacijose, nesivadovavo siauru ir formaliu „išteisinimo“ sąvokos aiškinimu, o procesinę situaciją vertino sistemiškai, remdamasis teisine logika ir siekdamas užtikrinti teisingą bylos baigties rezultatą. Dar įdomiau, kad toje pačioje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad: „<...> galiojančioje BPK 106 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas yra nepakankamai išsamus ir tai laikytina įstatymo spraga, kuri apžvelgiamoje byloje turi būti šalinama, vadovaujantis Konstitucijos 6 straipsniu, 30 straipsnio 1 dalimi, 31 straipsnio 6 dalimi, konstituciniu teisinės valstybės principu ir kaip įstatymo analogiją taikant panašius teisinius santykius reguliuojančią BPK 106 straipsnio 3 dalį.“ Taigi LAT praktikoje, aiškinant BPK 106 straipsnio 3 dalį, iš esmės pripažįstama, kad galiojantis teisinis reguliavimas neapima visų procesinių situacijų ir tam tikrais atvejais palieka spragų. Dėl to kyla poreikis šias spragas šalinti sistemiškai ir nuosekliai, remiantis ne vien pažodiniu normos aiškinimu, bet ir jos paskirtimi bei konstituciniu teisės į gynybą ir veiksmingos teisminės gynybos turiniu. Vis dėlto teismų praktikoje pastebimas tam tikras nenuoseklumas: vienose situacijose LAT spragas užpildo, BPK 106 straipsnio 3 dalį taikydamas pagal analogiją panašiams

⁸⁹ „Lietuvos aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga 2023 m. gegužė“, LAT, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2023/06/lat_aktuali_praktika_geguze_2023.pdf?utm.

teisiniams santykiams, o kitose situacijose laikosi siauro šios normos aiškinimo, nepakankamai įvertindamas konstitucinio teisinės valstybės principo reikšmę.

Galima daryti prielaidą, kad nenuoseklų ir siaurinantį BPK 106 straipsnio 3 dalies taikymą bei aiškinimą iš dalies lemia valstybės finansų aspektas. Suprantama, kad baudžiamasis procesas valstybei yra susijęs su reikšmingomis biudžeto išlaidomis, įskaitant, bet neapsiribojant pareiga užtikrinti gynėjo dalyvavimą asmenims, kurių finansinė padėtis trukdo realiai įgyvendinti teisę į gynybą. Remiantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos ataskaita ir pateiktais duomenimis⁹⁰, 2025 m. antrinę teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose teikiantiems advokatams, už suteiktas teisinės paslaugas iš viso buvo sumokėta apie 5 mln. eurų. O Lietuvos Respublikos prokuratūros 2025 m. biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinio⁹¹ duomenimis, priemonei „Priteistų išlaidų už advokato ar advokato padėjėjo suteiktas paslaugas baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose apmokėjimas“ 2025 m. buvo panaudota 345 695,70 Eur. Nors advokato išlaidų atlyginimas iš valstybės biudžeto neabejotinai reiškia papildomas viešųjų finansų sąnaudas, vien biudžeto lėšų taupymo argumentas negali pateisinti tokio reguliavimo ar jo aiškinimo, dėl kurio asmeniui, apsigynusiam nuo nepagrįsto arba reikšminga dalimi nepasitvirtinusio baudžiamojo persekiojimo, paliekama neproporcinga finansinė našta. Priešingu atveju valstybės finansinis interesas būtų nepagrįstai iškeliamas aukščiau asmens teisės į veiksmingą gynybą ir teisingą proceso rezultatą. Konstitucinis Teismas⁹² yra išaiškinęs, kad iš Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies, 31 straipsnio 6 dalies ir konstitucinio teisinės valstybės principo kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų realų ir veiksmingą teisės ginti savo teises teisme, be kita ko, naudojantis advokato pagalba, įgyvendinimą. EŽTT praktikoje⁹³ taip pat akcentuojama, kad asmeniui negali būti paliekama individuali ir pernelyg didelė finansinė našta tais atvejais, kai jis siekė apginti savo teises procese, pasibaigusiam jam palankiai. Todėl biudžeto lėšų taupymas negali pateisinti tokio baudžiamojo proceso išlaidų atlyginimo modelio, pagal kurį finansinė nepagrįsto ar reikšminga dalimi nepasitvirtinusio baudžiamojo persekiojimo našta perkeliama pačiam asmeniui.

⁹⁰ „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos 2025 metų veiklos ataskaita. Priedai.“ Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., <https://vgtp.lrv.lt/public/canonical/1772458946/575/PRIEDAI%202025.pdf>. Atkreiptinas dėmesys, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos interneto svetainėje paskelbtoje metinėje veiklos ataskaitoje nurodyta 4 633 178,60 Eur suma, o Tarnybos darbuotoja elektroniniu paštu nurodė, kad iš viso buvo išmokėta 5 463 369,17 Eur.

⁹¹ Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, „2025 metų biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinys“, PROKURATUROS, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., <https://www.prokuraturos.lt/lt/administracine-informacija/biudžeto-vykdymo-ataskaitu-rinkiniai/145>.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2021 m. kovo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 618 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2390/content?utm>.

⁹³ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą, peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-205868;Europos Žmogaus Teisių Teismas, sprendimas byloje Ruminas prieš Lietuvą, 2025 m. gegužės 13 d., peticijos Nr. 3181/22, HUDOC, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%222001-243080%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-205868;Europos%20Žmogaus%20Teisių%20Teismas,%20sprendimas%20byloje%20Ruminas%20prieš%20Lietuvą,%202025%20m.%20gegužės%2013%20d.,%20peticijos%20Nr.%203181/22,%20HUDOC,%20žiūrėta%202026%20m.%20sausio%208%20d.,%20https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%222001-243080%22]}).

Ši išvada leidžia grįžti prie paties Lietuvos teisinio reguliavimo vertinimo ir kelti klausimą, ar išlaidų atlyginimo mechanizmas pagrįstai siejamas beveik išimtinai su visišku asmens išteisinimu. Šiuo aspektu tikslinga Lietuvos reguliavimą palyginti su artimiausios kaimynės – Latvijos – pasirinktu modeliu, kuris, nors ir nėra idealus, rodo platesnį požiūrį į situacijas, kai baudžiamasis persekiojimas pasitvirtina tik iš dalies. Latvijoje galioja atskiras įstatymas⁹⁴, skirtas baudžiamajame procese ir administracinių nusižengimų teisenoje padarytos žalos atlyginimui. Šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyti konkretūs pagrindai, kada fizinis asmuo įgyja teisę į žalos atlyginimą, įskaitant ne tik visiško išteisinimo ar visiško proceso nutraukimo reabilituojančiais pagrindais atvejus, bet ir tam tikras dalinio išteisinimo ar proceso nutraukimo iš dalies situacijas. Pagal 4 straipsnio 1 dalies 3 punktą tokia teisė gali atsirasti, kai asmuo išteisinamas dėl vienos iš nusikalstamų veikų, dėl kurių buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu jam proceso metu buvo taikyta su laisvės atėmimu susijusi procesinė prievartos priemonė, o už veiką, dėl kurios jis nuteistas, įstatymas nenumato laisvės atėmimo bausmės. Analogiškai 4 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytas atvejis, kai baudžiamasis procesas iš dalies nutraukiamas asmenį reabilituojančiais pagrindais, esant toms pačioms papildomoms sąlygoms.

Reikšminga tai, kad pagal šį Latvijos įstatymą atlygintina žala apima ir išlaidas, susijusias su teisine pagalba. Tai tiesiogiai įtvirtinta 10 straipsnio 3 dalyje, kurioje nustatyta, kad žala apima teisinės pagalbos išlaidas, o jos atlyginamos pagal norminiuose aktuose dėl valstybės užtikrinamos teisinės pagalbos apmokėjimo baudžiamajame procese nustatytas rūšis ir dydžius. Taigi Latvijos teisėje privačiai patirtų advokato išlaidų atlyginimas nėra paliekamas vien civilinio ieškinio ar naujo teismo proceso logikai, bet yra siejamas su specialia žalos atlyginimo procedūra. Pagal šio įstatymo 17 straipsnio 1 dalį sprendžiančioji institucija yra Generalinė prokuratūra, jeigu žalos atlyginimo pagrindą sudarantis sprendimas priimtas ikiteisminiame baudžiamajame procese, arba Teisingumo ministerija, jeigu tokį pagrindą sudaranti nuosprendį ar sprendimą priėmė teismas. Sprendimas dėl žalos atlyginimo priimamas per trijų mėnesių terminą, o jeigu asmens netenkina kompetentingos institucijos sprendimas, jis gali būti skundžiamas teismui pagal Administracinio proceso įstatymą.

Todėl, nors Latvijos modelis negali būti laikomas pavyzdiniu – pirmiausia dėl to, kad dalinio išteisinimo atvejais teisė į atlyginimą siejama su papildomomis gana siaurai apibrėžtomis sąlygomis, – jis vis dėlto yra reikšmingas Lietuvos reguliavimo atveju. Priešingai nei Lietuvoje, kur dalinio išteisinimo atveju asmens galimybė atgauti privačiai patirtas gynybos išlaidas iš esmės išlieka neaiški arba itin ribota, Latvijoje bent tam tikrais atvejais sukuriamas neteisminis, specialus ir procedūriškai aiškesnis kelias siekti šių išlaidų atlyginimo. Tai leidžia pripažinti, kad mišri baudžiamosios bylos

⁹⁴ Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums (ang. Law on Compensation for Damage Caused in Criminal Proceedings and Administrative Offence Proceedings), LIKUMI, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://likumi.lv/ta/en/en/id/295926-law-on-compensation-for-damage-caused-in-criminal-proceedings-and-administrative-offence-proceedings>.

baigtis neturėtų būti vertinama vien formaliai – pagal tai, ar asmuo apskritai buvo nuteistas, – bet turi būti atsižvelgiama ir į tai, kad dalis baudžiamojo persekiojimo jo atžvilgiu buvo nepagrįsta.

Todėl, kalbant apie advokato išlaidų atlyginimą nutraukus ikiteisminį tyrimą, pritartina teisės teorijoje formuojamai nuomonei, kad advokato paskirtis tiek ikiteisminio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo teisme stadijose yra tapati, t. y. užtikrinti asmeniui kvalifikuotą teisinę pagalbą ginantis nuo jam pareikštų kaltinimų, todėl „<...> Konstitucinio Teismo nutarime suformuota pozicija atlyginti pagrįstas ir būtinas išlaidas advokatui, kai kaltinimai buvo panaikinti, turėtų būti *mutatis mutandis* taikoma ir asmeniui patyrus tokias išlaidas kitose proceso stadijose nei teisminis bylos nagrinėjimas.“⁹⁵

Panašiai vertintina ir situacija, kai proceso dalyvis dėl dalies kaltinimų išteisinamas, tačiau dėl kitos dalies pripažįstamas kaltu. Prielaidos tame pačiame baudžiamajame procese spręsti advokato išlaidų atlyginimo klausimą, turėtų būti sudarytos visais atvejais, ypač kai galutinė bylos baigtis akivaizdžiai neproporcinga proceso dalyvio patirtoms išlaidoms. Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo išaiškinimą, kad kiekvienas asmuo turi „<...> teisėtą lūkestį, kad teismas teisingai ir objektyviai išnagrinės jo bylą, priims motyvuotą ir pagrįstą sprendimą, inter alia dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.“⁹⁶, darytina išvada, kad teisė į advokato išlaidų atlyginimo klausimo išsprendimą toje pačioje byloje turėtų būti užtikrinama kiekvienam proceso dalyviui. Tokios teisės apimtis neturėtų būti siejama vien su formaliu proceso dalyvio statusu, ji turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir teisingumo principą.

Lietuvoje taikomą reguliavimą lyginant su kitų Europos valstybių modeliais, galima teigti, kad dalinio išteisinimo atvejais Lietuvos teisėje pasirinktas sprendimas yra pernelyg siauras. M. Šalčiaus ir A. Milinio⁹⁷ atlikta analizė rodo, kad jų nagrinėtose Europos valstybėse išlaidų atlyginimo teisė paprastai nėra siejama vien su visišku asmens išteisinimu. Ji gali būti taikoma ir tais atvejais, kai baudžiamasis procesas nutraukiamas arba kai asmuo išteisinamas tik dėl dalies jam pareikštų kaltinimų. Pavyzdžiui, Lenkijos baudžiamojo proceso modelyje, jeigu asmuo nuteisiamas ne dėl visų jam inkriminuotų veikų, su ta kaltinimo dalimi, dėl kurios jis išteisinamas arba procesas nutraukiamas, susijusios išlaidos gali būti priskiriamos valstybės naštai.⁹⁸ Panaši logika būdinga ir Vokietijos teisiniam reguliavimui, kuriame dalinio kaltinimo nepasitvirtinimo situacija nėra paliekama vien teismų praktikos nuožiūrai.

⁹⁵ Jolita Miliuvienė, „Konstitucinės teisės kreiptis į teismą kaina administracinių nusižengimų ir baudžiamosiose bylose“, Lietuvos teisė (2021), žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/773b6bfd-a47f-4dbf-a783-7356732172ef/content>.

⁹⁶ „Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, Nr. 3–4 (51–52)“, 2018, 38–39, žiūrėta 2026 m. sausio 8 d., https://lrkt.lt/data/public/uploads/2019/11/ktb_2018-3-451-52.pdf.

⁹⁷ Marijus Šalčius ir Albertas Milinis, „Problems of Reimbursement of Expenses for the Defence Lawyer’s Representation in the Case of a Judgment of Acquittal“, European Studies – the Review of European Law, Economics and Politics 10, nr. 1 (2023): 195–205, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d., <https://doi.org/10.2478/eustu-2023-0008>.

⁹⁸ Ibid., 195–196.

Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso⁹⁹ 465 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai konkrečios išlaidos atsirado atliekant tyrimus, skirtus tam tikroms kaltinančioms arba kaltinamąjį teisinančioms aplinkybėms išaiškinti, ir tokių tyrimų rezultatas buvo palankus kaltinamajam, teismas visas arba dalį šių išlaidų priskiria valstybės išdui, jeigu būtų neteisinga jas palikti kaltinamajam. Ši norma tiesiogiai nurodo, kad toks sprendimas ypač taikomas tada, kai kaltinamasis nėra nuteisiamas dėl atskirų atskiriamų nusikalstamos veikos dalių arba nėra nuteisiamas dėl vieno ar kelių iš kelių jam inkriminuotų teisės pažeidimų. Be to, ta pati taisyklė atitinkamai taikoma ir kaltinamojo būtinoms išlaidoms, kurios apima ir advokato atlyginimą bei su gynyba susijusias išlaidas. Toks reguliavimas leidžia proporcingai paskirstyti gynybos išlaidas tais atvejais, kai baudžiamasis persekiojimas pasitvirtina tik iš dalies. Kitaip nei Lietuvos teisėje, kur BPK 106 straipsnio 3 dalies taikymas iš esmės siejamas su išteisintojo procesiniu statusu, Vokietijos modelyje reikšmingas ne vien galutinis bylos rezultato pavadinimas, bet ir realus kaltinimo pasitvirtinimo mastas. Tai rodo, kad dalinio išteisinimo arba dalinio kaltinimo nepasitvirtinimo atveju išlaidų atlyginimo klausimas gali būti sprendžiamas lanksčiau ir teisingiau – įvertinant, kuri proceso išlaidų dalis susijusi su pasitvirtinusi kaltinimu, o kuri kilo dėl tos kaltinimo dalies, kuri nebuvo įrodyta.

Šių Europos valstybių reguliavimo kryptis rodo, kad išlaidų paskirstymas gali būti siejamas ne vien su formalia proceso baigtimi, bet ir su realiu baudžiamojo persekiojimo rezultatu konkrečių kaltinimų atžvilgiu. Todėl ir Lietuvos teisėje būtų pagrįsta atsisakyti absoliutaus „viskas arba nieko“ modelio, kai asmens nuteisimas bent dėl vienos veikos iš esmės eliminuoja galimybę atlyginti išlaidas, patirtas ginantis nuo kitų, nepasitvirtinusių kaltinimų. Vietoje to galėtų būti taikomas proporcingo išlaidų paskirstymo modelis, leidžiantis įvertinti, kuri proceso dalis buvo pagrįsta, o kuri – ne. Toks modelis nebūtų tapatus automatiniam visų deklaruojamų išlaidų atlyginimui, nes turėtų būti išlaikomi būtini saugikliai: išlaidų būtinumo ir pagrįstumo vertinimas, jų ryšys su konkrečia nepasitvirtinusia kaltinimo dalimi, asmens procesinis elgesys, bylos sudėtingumas ir kitos objektyvios aplinkybės.

Apibendrinant išlaidų gynėjui atlyginimo asmens išteisinimo ir kitų palankių baudžiamojo proceso baigčių atvejais problematiką, darytina išvada, kad galiojantis teisinis reguliavimas tik iš dalies išsprendžia praktikoje kylančius klausimus. BPK 106 straipsnio 3 dalies įtvirtinimas neabejotinai laikytinas reikšmingu žingsniu užtikrinant išteisintojo teisę susigrąžinti būtiną ir pagrįstą gynybos išlaidas. Vis dėlto ši norma labiausiai pritaikyta aiškiai situacijai, kai asmuo visiškai išteisinamas teismo nuosprendžiu, o sudėtingesnės procesinės baigtys – dalinis išteisinimas, bylos ar ikiteisminio tyrimo nutraukimas – vis dar kelia teisinio aiškumo ir veiksmingos teisių gynybos problemų.

⁹⁹ „German Code of Criminal Procedure (Strafprozeßordnung – StPO)“, Federal Ministry of Justice, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html.

Tais atvejais, kai advokato išlaidų atlyginimo klausimas iš esmės perkeliamas į atskirą civilinį procesą, asmeniui sukuriamą papildoma procesinė ir finansinė našta. Toks modelis reikalauja papildomų laiko, finansinių ir teisinių išteklių, o galutinis rezultatas išlieka neapibrėžtas. Todėl jis negali būti laikomas pakankamai aiškiu ir veiksmingu teisių gynbos būdu, ypač tais atvejais, kai baudžiamojo proceso baigtis rodo, kad valstybės pareikštas kaltinimas visa apimtimi ar reikšminga dalimi nepasitvirtino. Šiose situacijose būtina vengti pernelyg formalaus požiūrio, pagal kurį teisė į išlaidų atlyginimą siejama vien su procesinės baigties pavadinimu. Baudžiamajame procese reikšmingas ne tik formalus asmens statusas, bet ir realus proceso rezultatas: ar pareikštas kaltinimas pasitvirtino, kokia jo dalis buvo paneigta, kokios teisinės pasekmės kilo asmeniui ir ar patirtos gynbos išlaidos buvo būtinos siekiant paneigti nepagrįstą kaltinimą. Todėl išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas turėtų būti sprendžiamas individualiai, vertinant faktinę bylos baigtį ir gynbos išlaidų reikšmę pasiektam rezultatui.

Toks aiškinimas leistų geriau suderinti valstybės interesą nekompensuoti nepagrįstų ar perteklinių išlaidų su asmens teise nepatirti neproporcingos finansinės naštos dėl baudžiamojo persekiojimo, kuris visa apimtimi ar reikšminga dalimi nepasitvirtino. Dėl šios priežasties išlaidų gynėjui atlyginimo institutas turėtų būti suprantamas ne kaip siaura išimtis, taikoma tik formaliai apibrėžtais atvejais, bet kaip viena iš veiksmingos teisės į gynybą garantijų. Teisingas šio instituto taikymas reikalauja individualizuoto vertinimo, aiškių teismo motyvų ir orientacijos į realų, o ne vien formalų baudžiamojo proceso rezultatą.

IŠVADOS

1. Išlaidos gynėjui baudžiamajame procese negali būti vertinamos vien kaip privataus asmens pasirinkimo turėti advokatą finansinis padarinys. Jos tiesiogiai susijusios su teisės į gynybą įgyvendinimu, todėl jų pripažinimo ir atlyginimo klausimas turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į teisingo proceso, veiksmingos teisminės gynybos ir teisingo finansinės naštos paskirstymo principus. Nors BPK 103 straipsnyje advokato darbo apmokėjimo išlaidos nėra tiesiogiai įvardytos, jų procesinį pobūdį lemia realus ryšys su konkrečia baudžiamąja byla ir asmens gynyba.

2. BPK 106 straipsnyje įtvirtintas specialus advokato darbo apmokėjimo reguliavimas nepaneigia šių išlaidų priskyrimo proceso išlaidų institutui. Priešingai, jis patvirtina, kad advokato darbo apmokėjimas baudžiamajame procese yra savarankiškai reikšmingas proceso išlaidų aspektas. Todėl šios išlaidos turi būti vertinamos ne formaliai atribojant BPK 103 ir 106 straipsnius, bet pagal jų paskirtį – užtikrinti teisingą su baudžiamuoju procesu susijusios finansinės naštos paskirstymą.

3. Išlaidų gynėjui atlyginimo konstitucinis pagrindas kyla iš teisės į gynybą, teisės kreiptis į teismą, teisingo proceso ir teisinės valstybės principų. Jeigu asmuo, pagrįstai naudodamasis gynėjo pagalba, pasiekia jam palankų proceso rezultatą, tačiau visa gynybos išlaidų našta paliekama jam pačiam, teisė į gynybą gali tapti nepakankamai veiksminga. Todėl išlaidų gynėjui atlyginimo mechanizmas laikytinas viena iš realios teisės į gynybą garantijų.

4. Sprendžiant dėl gynėjo išlaidų pripažinimo ir atlyginimo, esminę reikšmę turi išlaidų realumo, būtinumo ir pagrįstumo kriterijai. Turi būti nustatyta, kad advokato paslaugos faktiškai suteiktos konkrečioje byloje, jos buvo reikalingos asmens gynybai, o prašoma atlyginti suma atitinka paslaugų pobūdį, apimtį, bylos sudėtingumą, proceso trukmę ir kitas reikšmingas aplinkybes.

5. Teismas nėra saistomas prašomos atlyginti gynėjo išlaidų sumos, tačiau jo diskrecija nėra absoliuti. Sprendimas mažinti priteistiną sumą turi būti aiškiai ir individualizuotai motyvuotas. Vien bendros nuorodos į protingumo, sąžiningumo ar pagrįstumo kriterijus, nenurodant, kokios konkrečios išlaidos laikomos perteklinėmis ar neproporcingomis, neatitinka teisingo proceso reikalavimų.

6. Asmenį pripažinus kaltu, gynėjo išlaidų atlyginimo klausimas priklauso nuo to, kieno lėšomis buvo finansuojama gynyba ir kokių pagrindų gynėjas dalyvavo procese. Kai gynėjas paskirtas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos pagrindu dėl būtino gynėjo dalyvavimo, įstatymas leidžia spręsti dėl šių išlaidų išieškojimo iš nuteistojo, įvertinus jo turtinę padėtį. Tačiau tais atvejais, kai teisinė pagalba suteikta dėl asmens sunkios turtinės padėties, šių išlaidų perkėlimas nuteistajam iš esmės paneigtų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos paskirtį.

7. Išteisinimo atveju BPK 106 straipsnio 3 dalis sudaro pagrindą atlyginti iš valstybės lėšų būtinas ir pagrįstas išlaidas gynėjui. Ši norma pašalina ankstesnę teisinio reguliavimo spragą, kai

išteisintasis neturėjo aiškaus procesinio pagrindo baudžiamajame procese susigražinti patirtų gynybos išlaidų. Vis dėlto praktikoje išlieka problemų dėl atlygintinos sumos mažinimo motyvavimo ir situacijų, kurios nepatenka į visiško išteisinimo modelį.

8. Galiojantis teisinis reguliavimas nepakankamai aiškiai išsprendžia gynėjo išlaidų atlyginimo klausimą tais atvejais, kai procesas asmeniui baigiasi palankiai, tačiau ne visiško išteisinimo forma. Tai aktualu dalinio išteisinimo, kaltinimų dalies atsisakymo, bylos ar ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejais. Tokiose situacijose lemiamą reikšmę turėtų turėti ne formalus procesinės baigties pavadinimas, o realus proceso rezultatas ir tai, ar asmuo pagrįstai gynėsi nuo nepasitvirtinusio įtarimo ar kaltinimo.

9. Tyrimas patvirtino ginamuosius teiginius. Galiojantis reguliavimas ir jo taikymo praktika ne visais atvejais užtikrina nuoseklų ir teisingą gynėjo išlaidų atlyginimą, ypač kai procesas baigiasi asmeniui iš esmės palankiai, bet ne visišku išteisinimu. Be to, teismo sprendimai mažinti atlygintinas gynėjo išlaidas turi būti pagrįsti konkrečiais motyvais, nes priešingu atveju išlaidų atlyginimo institutas praranda savo paskirtį kaip veiksmingos teisės į gynybą garantija.

PASIŪLYMAI

Suformuluotų išvadų pagrindu darbo autorė siūlo šiuos BPK ir kitų teisės aktų nuostatų pataisų projektus nagrinėjama tema:

1. Siūlytina papildyti BPK 106 straipsnį 4 dalimi ir ją išdėstyti taip:
„4. Teismas, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar prokuroras, priimdamas nuosprendį, nutartį ar nutarimą sprendžia dėl būtinų ir pagrįstų gynėjo išlaidų atlyginimo iš valstybės lėšų proporcingai proceso baigčiai.“
2. Siūlytina papildyti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. 1R-184 patvirtintas rekomendacijas dėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose atlygintinų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo suteiktoms paslaugoms apmokėti nustatymo patvirtinimo 15 punktu ir jį išdėstyti taip:
„15. Jeigu gynėjo išlaidos pripažįstamos atlygintinomis, tačiau prašoma suma mažinama, sprendime turi būti aiškiai nurodyti tokio mažinimo motyvai, įvardijant, kurios konkrečiai išlaidos nelaikomos būtinomis ar pagrįstomis ir kokiais kriterijais remiantis nustatomas galutinis priteistinos sumos dydis.“

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 29 d. <https://www.infolex.lt/ta/66150>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://www.infolex.lt/ta/10708>.
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio pakeitimo įstatymas“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://www.infolex.lt/ta/756297>.
5. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4FA4C56B8D5>.
6. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. 1R-184 „Dėl Rekomendacijų dėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose atlygintinų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo suteiktoms paslaugoms apmokėti nustatymo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ac4177f0c7c111ec8d9390588bf2de65/asr>.
7. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. ECHR. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_LIT.
8. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. EUR-LEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj/lit.
9. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą baudžiamajame procese ir Europos arešto orderio vykdymo procese“. EUR-LEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?qid=1775538235794&uri=CELEX%3A32013L0048&utm>.
10. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems baudžiamajame procese bei prašomiems perduoti asmenims Europos arešto orderio vykdymo procese“. EUR-LEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1919/oj/eng?eliuri=eli%3Adir%3A2016%3A1919%3Aoj&locale=lt&utm>.

11. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl nekaltumo prezumpcijos tam tikrų aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme užtikrinimo“. EUR-LEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/eng?utm>.
12. Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymas (ang. Criminal Procedure Law). LIKUMI. Žiūrėta 2026 m. gegužės 7 d. <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>.
13. Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums (ang. Law on Compensation for Damage Caused in Criminal Proceedings and Administrative Offence Proceedings). LIKUMI. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://likumi.lv/ta/en/en/id/295926-law-on-compensation-for-damage-caused-in-criminal-proceedings-and-administrative-offence-proceedings>.
14. German Code of Criminal Procedure (Strafprozeßordnung – StPO). Federal Ministry of Justice. Žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html.

Teismų praktika:

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą* 2020 m. vasario 18 d., peticijų Nr. 73579/17 ir 14620/18“. HUDOC. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205868>.
2. „Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Narbutas prieš Lietuvą*, 2023 m. gruodžio 19 d., peticijos Nr. 14139/21“. HUDOC. Žiūrėta 2026 m. vasario 16 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-229604>.
3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Ruminas prieš Lietuvą*, 2025 m. gegužės 13 d., peticijos Nr. 3181/22“. HUDOC. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-243080>.
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *VUJOVIĆ AND LIPA D.O.O. v. MONTENEGRO (No. 2)*, 2025 m. lapkričio 27 d., peticijos Nr. 43050/22“. HUDOC. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-246137>.
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų įstatymo (1998 m. liepos 9 d. redakcija) 16 straipsnio, Operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio (1997 m. liepos 1 d. redakcija), 11 straipsnio 2 dalies (1999 m. gegužės 20 d. redakcija), 8 straipsnio 3 dalies (2000 m. birželio 8 d. redakcija) ir Baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) atitikties

- Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/41616>.
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas, konstitucinės justicijos byla Nr. 12/2008-45/2009, „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B10E59D8F52E>.
 7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. KT20-N11/2018, byla Nr. 17/2017, „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/493698c0cd5111e8bf37fd1541d65f38>.
 8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. KT22-N12/2018, konstitucinės justicijos byla Nr. 16/2017, „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2026 m. vasario 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6126b940ffa311e8a969c20aa4d38bd4>.
 9. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021, konstitucinės justicijos byla Nr. 10-A/2020, „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 302¹ straipsnio, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/1978206>.
 10. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr. KT62-N13/2025, byla Nr. 5/2025, „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 10 dalies (2020 m. birželio 26 d., 2023 m. birželio 29 d. redakcijos), 11 dalies (2020 m. birželio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3716ae52cab511f08918e1adc7c5b1ec>.

11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-35-788/2020“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 15 d. <https://www.infolex.lt/tp/1900249>.
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-387/2022“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2074488>.
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-240-489/2022“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. <https://www.infolex.lt/tp/2119606>.
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92-976/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2151837>.
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115-387/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2157596>.
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2165584>.
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-719/2024“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2217290>.
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-648/2024“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2231702>.
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-387/2024“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2279874>.
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/296379>.
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17-403/2025“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2292795#pa4>.
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. liepos 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-976/2025“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 9 d. https://www.infolex.lt/tp/2327376#B_0.
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-654/2025“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 9 d.

https://www.infolex.lt/rp/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2353401&cid=93232#B_0.

24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2026 m. vasario 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-1-648/2026“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2363746>.
25. „Vilniaus apygardos teismo 2024 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-459-932/2024“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. vasario 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2277342>.
26. „Kauno apygardos teismo 2026 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-33-999/2026“. INFOLEX. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. <https://www.infolex.lt/tp/2412167>.

Specialioji literatūra:

1. Ažubalytė, Rima, ir Mindaugas Girdauskas. „Baudžiamojo proceso išlaidų paskirstymas Lietuvos teisėje“. Vilnius University Open Series, 2024:Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www.journals.vu.lt/open-series/lt/article/view/38073>.
2. Ažubalytė, Rima, ir Mindaugas Girdauskas. „Išteisintojo išlaidų advokatui priteisimas iš nukentėjusiojo pagal lietuvių teisę“, Vilnius University Open Series, 2024:Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis. Žiūrėta 2026 m. kovo 29 d. <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/en/article/view/38074/35688>.
3. Miliuvienė, Jolita. „Konstitucinės teisės kreiptis į teismą kaina administracinių nusižengimų ir baudžiamosiose bylose“. Lietuvos teisė, 2021. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/773b6fbda47f4dbfa7837356732172ef/content>.
4. Murauskas, Donatas. „Bylinėjimosi išlaidos EŽTT bylose prieš Lietuvą – kyla vis naujų klausimų“. *Teise.pro*, 2023 m. birželio 16 d. Žiūrėta 2026 m. sausio 16 d. <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/16/d-murauskas-bylinejimosi-islaidos-eztt-bylose-pries-lietuva-kyla-vis-nauju-klausimu/>.
5. Šalčius, Marijus, ir Albertas Milinis. „Problems of Reimbursement of Expenses for the Defence Lawyer’s Representation in the Case of a Judgment of Acquittal“. *European Studies – the Review of European Law, Economics and Politics* 10, nr. 1 (2023): 195–205. Žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. <https://doi.org/10.2478/eustu-2023-0008>.

Kiti šaltiniai:

1. „Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a Fair Trial)“. RM. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://rm.coe.int/1680700aaf>.
2. „Practice Direction: Just Satisfaction Claims (Article 41 of the Convention)“. ECHR. Žiūrėta 2026 m. vasario 17 d. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_satisfaction_claims_eng.
3. „Basic Principles on the Role of Lawyers“. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>.
4. „Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer“. Council of Europe Committee of Ministers. Žiūrėta 2026 m. gegužės 7 d. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/CoE-rec200021-freedom-exercise-profession-lawyer.pdf>.
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, Nr. 3–4 (51–52), 2018“. LRKT. Žiūrėta 2026 m. sausio 8 d. https://lrkt.lt/data/public/uploads/2019/11/ktb_2018-3-451-52.pdf.
6. „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos 2025 metų veiklos ataskaita. Priedai“. VGTPT. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. <https://vgtp.t.lrv.lt/public/canonical/1772458946/575/PRIEDAI%202025.pdf>.
7. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, „2025 metų biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinys“. PROKURATUROS. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. <https://www.prokuraturos.lt/lt/administracine-informacija/biudzeto-vykdymo-ataskaitu-rinkiniai/145>.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamas išlaidų gynėjui atlyginimo institutas baudžiamajame procese. Tyrime siekiama atskleisti advokato darbo apmokėjimo ir išlaidų gynėjui sampratą, jų vietą baudžiamojo proceso išlaidų sistemoje, konstitucinį ir įstatyminį šio instituto pagrindimą, taip pat nustatyti kriterijus, pagal kuriuos gynėjo išlaidos gali būti pripažįstamos proceso išlaidomis ir atlyginamos priklausomai nuo bylos baigties. Darbe taikomi lingvistinis, sisteminis, analitinis, loginis, lyginamasis ir dokumentų analizės metodai, remiamasi baudžiamojo proceso teisės normomis, Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

Teismų praktikos analizė parodė, kad išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas negali būti vertinamas vien kaip techninis proceso išlaidų paskirstymo aspektas, nes jis tiesiogiai susijęs su teise į gynybą, teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir veiksmingos teisminės gynybos užtikrinimu. Nustatyta, kad praktikoje reikšmingiausi išlaidų gynėjui pripažinimo ir atlyginimo kriterijai yra jų realumas, būtinumas ir pagrįstumas, tačiau šių kriterijų taikymas ne visada yra nuoseklus. Darbe daroma išvada, kad galiojantis teisinis reguliavimas ir jo aiškinimas turi būti orientuoti į teisingą valstybės ir proceso dalyvio interesų pusiausvyrą, o išlaidų gynėjui atlyginimo modelis turi užtikrinti ne formalų, bet realų asmens teisės į gynybą įgyvendinimą.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamasis procesas, proceso išlaidos, išlaidos gynėjui, teisė į gynybą, advokato darbo apmokėjimas.

This master's thesis analyzes the institute of reimbursement of defense counsel costs in criminal proceedings. The aim of the research is to disclose the concept of remuneration for legal services and defense counsel costs, their place within the system of procedural costs in criminal procedure, the constitutional and statutory basis of this institute, and to identify the criteria according to which defense counsel costs may be recognized as procedural costs and reimbursed depending on the outcome of the case. The thesis applies linguistic, systemic, analytical, logical, comparative, and document analysis methods, and relies on the norms of criminal procedure, as well as the case law of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, the Supreme Court of Lithuania, and the European Court of Human Rights.

The analysis of judicial practice has shown that the issue of reimbursement of defense counsel costs cannot be regarded merely as a technical aspect of the allocation of procedural costs, since it is directly related to the right to defense, the right to a fair hearing, and the guarantee of effective judicial protection. It was established that, in practice, the most significant criteria for the

recognition and reimbursement of defense counsel costs are their actuality, necessity, and reasonableness; however, the application of these criteria is not always consistent. The thesis concludes that the current legal regulation and its interpretation should be oriented toward a fair balance between the interests of the State and those of the participant in the proceedings, and that the model for reimbursement of defense counsel costs must ensure a real, rather than merely formal, implementation of the person's right to defense.

Keywords: criminal procedure, procedural costs, defense counsel costs, right to defense, remuneration for legal services.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamasis darbas „Išlaidų gynėjui atlyginimas baudžiamajame procese“ skirtas vienam iš aktualių baudžiamojo proceso teisės klausimų – kaip nacionalinėje teisėje suprantamos, pripažįstamos ir atlyginamos išlaidos, patirtos naudojantis gynėjo pagalba baudžiamajame procese. Darbe nagrinėjama ne tik tai, kokią vietą šios išlaidos užima bendroje proceso išlaidų sistemoje, bet ir tai, kaip jų atlyginimo mechanizmas susijęs su asmens teise į gynybą, teise į teisingą bylos nagrinėjimą bei konstituciniu teisingumo principu. Tyrimo aktualumą lemia tai, kad šioje srityje ilgą laiką buvo juntamas tiek teisinio reguliavimo, tiek jo taikymo praktikos nevienodumas, ypač sprendžiant, kokiais atvejais gynėjo išlaidos gali būti laikomos proceso išlaidomis, kokiais kriterijais remiantis jos turi būti vertinamos ir kaip turi būti sprendžiamas jų atlyginimo klausimas priklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties.

Darbo tikslas – išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo institutą baudžiamajame procese, atskleidžiant jo sampratą, teisinį pagrindą, taikymo sąlygas ir pagrindines problemas, kylančias sprendžiant šių išlaidų pripažinimo bei atlyginimo klausimą. Šiam tikslui pasiekti darbe keliami tokie uždaviniai: atskleisti advokato darbo apmokėjimo ir išlaidų gynėjui sampratą baudžiamajame procese; išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo konstitucinį ir įstatyminių pagrindimą; nustatyti, kokiais pagrindais ir pagal kokius kriterijus gynėjo išlaidos gali būti pripažįstamos proceso išlaidomis; ištirti išlaidų gynėjui atlyginimo ypatumus asmenį pripažinus kaltu; išanalizuoti išlaidų gynėjui atlyginimo ypatumus asmens išteisinimo atveju bei kitose probleminėse situacijose. Tyrime taikomi lingvistinis, sisteminis, analitinis, loginis, lyginamasis ir dokumentų analizės metodai. Darbe remiamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimais.

Darbo struktūrą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados, pasiūlymai ir literatūros sąrašas. Pirmojoje darbo dalyje analizuojamas advokato darbo apmokėjimas kaip proceso išlaidų baudžiamajame procese pagrindas, aptariama proceso išlaidų advokatui samprata ir jų pripažinimas, taip pat nagrinėjamas šių išlaidų atlyginimo konstitucinis pagrindimas. Antrojoje darbo dalyje tiriami proceso išlaidų gynėjui pripažinimo pagrindai, pagrindinis dėmesys skiriamas būtinumo ir pagrįstumo kriterijams, pagal kuriuos sprendžiama, ar konkrečios gynėjo išlaidos gali būti laikomos procesinėmis. Toliau darbe atskirai analizuojami išlaidų gynėjui atlyginimo ypatumai asmenį pripažinus kaltu ir asmens išteisinimo atveju, taip pat aptariamos probleminės situacijos, kai procesas pasibaigia kitais pagrindais arba kai praktikoje kyla neaiškumų dėl šių išlaidų atlyginimo apimties ir teisinio pagrindo.

Atlikta analizė parodė, kad išlaidų gynėjui atlyginimo klausimas negali būti vertinamas vien kaip techninis proceso išlaidų paskirstymo aspektas. Šis institutas tiesiogiai susijęs su realiu teisės į gynybą įgyvendinimu, nes pernelyg formalus ar ribojantis požiūris į gynėjo išlaidų pripažinimą ir atlyginimą gali lemti situaciją, kai asmens galimybė veiksmingai gintis tampa nepakankamai užtikrinta. Darbe nustatyta, kad tiek nacionalinėje teismų praktikoje, tiek tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos standartuose vis aiškiau pabrėžiama būtinybė sprendžiant dėl gynėjo išlaidų vadovautis ne vien siauru procesiniu normų aiškinimu, bet ir platesniu konstituciniu bei konvenciniu kontekstu. Analizė atskleidė, kad praktikoje reikšmingiausi kriterijai, sprendžiant dėl tokių išlaidų atlyginimo, yra jų realumas, būtinumas ir pagrįstumas, tačiau šių kriterijų taikymas ne visada yra pakankamai nuoseklus. Padaryta išvada, kad galiojantis teisinis reguliavimas turi būti aiškinamas taip, kad būtų užtikrinta teisinga valstybės ir proceso dalyvio interesų pusiausvyra, o išlaidų gynėjui atlyginimo modelis turi būti orientuotas į realų, o ne formalų asmens teisės į gynybą įgyvendinimą.

The master's thesis "Reimbursement of Defense Counsel Costs in Criminal Proceedings" is devoted to one of the relevant issues of criminal procedure law, namely how costs incurred through the use of defense counsel in criminal proceedings are understood, recognized, and reimbursed under national law. The thesis examines not only the place these costs occupy within the general system of procedural costs, but also how their reimbursement mechanism is related to the individual's right to defense, the right to a fair hearing, and the constitutional principle of justice. The relevance of the research is determined by the fact that, for a long time, this field has been marked by inconsistencies both in legal regulation and in its application in practice, particularly when deciding in which cases defense counsel costs may be treated as procedural costs, according to which criteria they should be assessed, and how the issue of their reimbursement should be resolved depending on the outcome of the criminal case.

The aim of the thesis is to analyze the institute of reimbursement of defense counsel costs in criminal proceedings by disclosing its concept, legal basis, conditions of application, and the main problems that arise when deciding on the recognition and reimbursement of such costs. In order to achieve this aim, the thesis sets the following objectives: to reveal the concept of remuneration for legal services and defense counsel costs in criminal proceedings; to analyze the constitutional and statutory basis for the reimbursement of defense counsel costs; to determine on what grounds and according to which criteria defense counsel costs may be recognized as procedural costs; to examine the peculiarities of reimbursing defense counsel costs when a person is found guilty; and to analyze the peculiarities of reimbursing defense counsel costs in the event of acquittal and in other problematic situations. The research applies linguistic, systemic, analytical, logical, comparative, and document analysis methods. The thesis is based on the provisions of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania, the jurisprudence of the Constitutional Court, the case law of the Supreme Court of Lithuania, as well as the interpretations of the European Court of Human Rights.

The structure of the thesis consists of an introduction, the main body, conclusions, proposals, and a list of references. The first part of the thesis analyzes remuneration for legal services as the basis for procedural costs in criminal proceedings, discusses the concept and recognition of lawyers' procedural costs, and also examines the constitutional basis for the reimbursement of such costs. The second part investigates the grounds for recognizing defense counsel costs as procedural costs, with the main focus placed on the criteria of necessity and reasonableness according to which it is determined whether specific defense counsel costs may be considered procedural in nature. The thesis then separately analyzes the peculiarities of reimbursing defense counsel costs when a person is found

guilty and when a person is acquitted, and also discusses problematic situations where the proceedings are terminated on other grounds or where uncertainties arise in practice regarding the scope and legal basis of reimbursement of such costs.

The analysis carried out has shown that the issue of reimbursement of defense counsel costs cannot be regarded merely as a technical aspect of the allocation of procedural costs. This institute is directly related to the real implementation of the right to defense, since an excessively formal or restrictive approach to the recognition and reimbursement of defense counsel costs may lead to a situation in which a person's ability to defend himself or herself effectively is insufficiently ensured. The thesis establishes that both in national judicial practice and in international human rights protection standards, there is an increasingly clear emphasis on the necessity, when deciding on defense counsel costs, to rely not only on a narrow interpretation of procedural norms but also on a broader constitutional and Convention-based context. The analysis revealed that, in practice, the most significant criteria in deciding on the reimbursement of such costs are their actuality, necessity, and reasonableness; however, the application of these criteria is not always sufficiently consistent. It is concluded that the current legal regulation should be interpreted in such a way as to ensure a fair balance between the interests of the State and those of the participant in the proceedings, and that the model for reimbursing defense counsel costs must be oriented toward the real, rather than merely formal, implementation of the person's right to defense.